Förhandlingar

Nationalekonomiska Föreningen 1985-02-05

Redigerade av civ ekon Ingrid Werner och ekon dr Anders Björklund

Finansplanen och den ekonomiska politiken

Ordförande: Professor Bengt-Christer Ysander
Deltagare: Finansminister Kjell-Olof Feldt, docent Hans Tson Söderström, professor Niels Thygesen, professor Johan A Lybeck, bankdirektör Sten Westerberg, civ ekon Rolf Englund och tekn dr Curt Nicolin.

Bengt-Christer Ysander:

Huvudtemat för kvällen är en diskussion kring Finansplanen och den ekonomiska politiken.

Det är idag nästan en månad sedan Finansplanen presenterades och det innebär att det kanske är lite väl sent för direkta referat och recensioner. Därför har vi tänkt att med Finansministerns medgivande låta aktörerna byta roller i kvällens traditionella finanspolitiska föreställning. Detta innebär att vi, istället för att låta Finansministern först lägga ut texten för att därefter möta invändningar, i kväll överlämnar initiativet till de andra diskusionsinledarna. Vi låter dem presentera sina alternativ till den tredje vägen och sedan får Finansministern stå för invändningar. Det betyder att Finansministern frivilligt och högst temporärt för kvällen övergår till oppositionsställning.

Vi hälsar Hans Tson Söderström välkommen som kvällens förste diskussionsinledare, nybliven SNS chef och tillika ledare för SNSs Konjunkturråd. Hans Tson Söderström hade äran att få sin första rådsrapport recenserad av Finansministern för bara en dryg vecka sedan och nu har han alltså chansen att tala om vad han i sin tur tycker om Finansministerns egen ekonomisk-politiska plan. Jag överlämnar ordet till Hans.

Hans Tson Söderström:

Politik lär ju enligt en partibroder till finansministern vara att vilja men det kan också vara att välja, närmare bestämt att välja mellan olika åtrådda mål i den ekonomiska politiken. När det finns starka målkonflikter, som det ju alltid gör i ekonomisk politik, blir det en fråga om att prioritera mellan olika mål. Med utgångspunkt i den senaste rapporten från SNS Konjunkturråd så hälsar man naturligtvis med tillfredställelse den prioritering som inflationsmålet har fått i regeringens ekonomiska politik. Men som vi påpekar i Konjukturrådsrapporten måste de mål man ställer upp präglas av två saker; realism och trovärdighet. 1984 års inflationsmål överträffades ju ordentligt, eller underträffades hur man nu ser det. Inflationstakten blev mer än den dubbla mot vad regeringen hade föresatt sig. Ett sådant utfall är naturligtvis skadligt för trovärdigheten när det gäller framtida inflationsmål. De frågor som jag tänker ställa till finansministern rör allihop just inflationsmålet och dess roll i den framtida ekonomiska politiken.

Två viktiga påpekanden måste göras när det gäller det här misslyckandet med inflationsmålet. För det första att det är den långsiktiga trenden i inflationstakten som är avgörande när det gäller att styra förväntningsbildningen i ekonomin, inte inflationen under enskilda år. Därför gör det mer skada än nytta att manipulera inflationssiffrorna mellan åren på det sätt som regeringen har gjort mellan 84 och 85. När inflationen ändå hamnade över 1984 års mål så passade regeringen på att driva på den ytterligare genom bl a skattehöjningar för att på så sätt skapa en bättre utgångspunkt för att uppfylla ett ännu mer ambitiöst mål för 1985. Det är naturligtvis så att det är den sammanlagda inflationstakten för 1984 och 1985 som är avgörande för trovärdigheten i politiken, inte huruvida man lyckats speciellt bra under det enskilda året 1985.

Mitt andra påpekande är att det är meningslöst och rent av skadligt att ställa upp mål för den ekonomiska politiken om man inte till dessa mål knyter bestämda medel. Många frågar sig med mig vilka medel regeringen har tänkt att använda för att nå fram till det treprocentiga inflationsmålet för 1985. Jag har bläddrat i den senaste Finansplanen för att få svar på frågan, och funnit resonemang om importpriserna, kommu-

Figur 1. Valutaflöde och statens upplåning utomlands 1979—84.

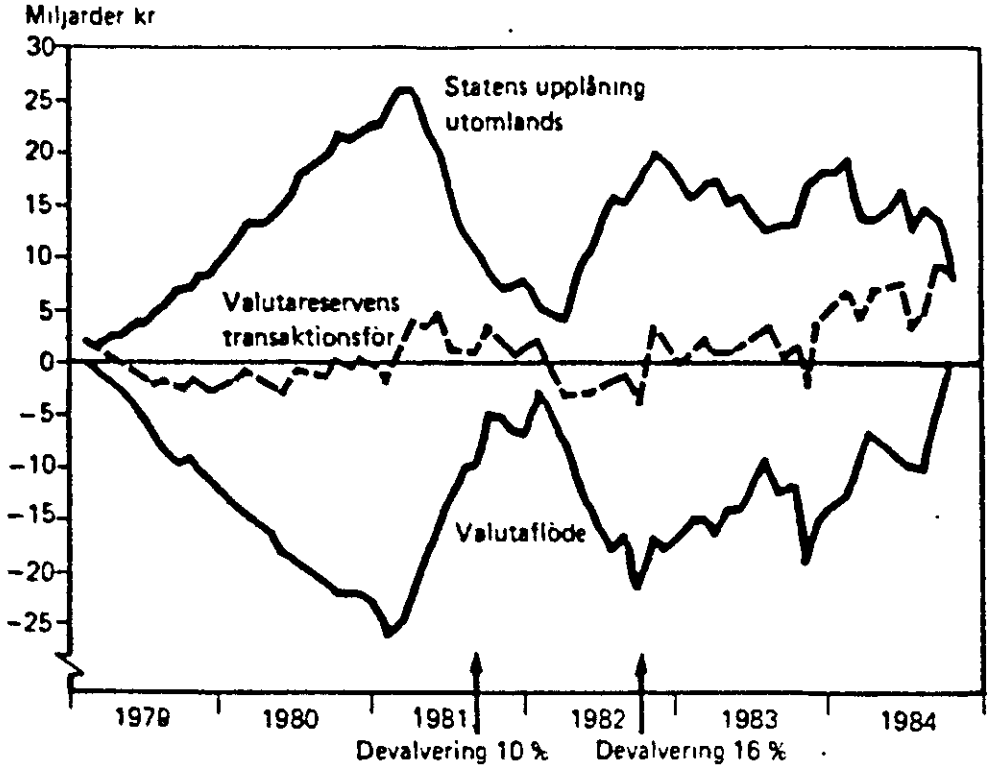

nalskatten, hyresförhandlingarna, det sannolika utfallet av jordbruksavtalet, det låga behovet av marginalhöjningar i näringslivet, osv. Resonemangen förefaller bygga på den teori som presenterades av en inte alldeles okänd grosshandlare i Grönköping, vilken efter mycket djupgående forskningar kom fram till slutsatsen att inflationens orsak var de stora prishöjningarna.

Utan att inveckla mig i några djupare resonemang vill jag hävda mycket bestämt att det finns två faktorer som bestämmer inflationen i det här landet på längre sikt. Det är för det första utvecklingen av världsmarknadspriserna och växelkursen som avgör vilka utländska prisimpulser som kommer in i Sverige. Det är för det andra den inhemska löneutvecklingen. I dagens läge har vi en gynnsam situation där vi kan se fram emot en långsam och rent av ytterligare fallande inflationstakt i alla för Sverige väsentliga länder. Det innebär att med fast växelkurs borde vi på lång sikt kunna få ned inflationen till en låg nivå i Sverige. Växelkursnormen blir på så sätt helt avgörande för vår förmåga att styra inflationstakten.

Finansministern har på ett föredömligt sätt bestämt dementerat varje tanke på framtida devalveringar — liksom alla finansministrar före honom. När det däremot kommer till *re*valveringar så har, tycker jag, Kjell-Olof Feldt svävat på målet. Vi hade en debatt för ett år sedan när jag försökte få klart besked på den här punkten och inte lyckades få det. Det kan kanske låta rimligt att skriva upp den svenska kronan för att därigenom försöka hålla tillbaka kostnadsökningarna. Men det är en inte oväsentlig skillnad mellan å ena sidan att ställa upp den fasta växelkursen som en bestämd norm för den ekonomiska politiken och å andra sidan ställa upp ett inflationsmål och sedan anpassa växelkursen för att med hjälp av den försöka styra sig in mot inflationsmålet. Om man nämligen ger upp den fasta växelkursen som styrmedel för den inhemska inflationstakten då måste man ha ett annat styrmedel att sätta i växelkursens ställe. Och om finansministern alltså är beredd att skriva upp kronan vid ett tillfälle som kan förefalla lämpligt då är min fråga, vilket annat styrmedel skall då sättas in för inflationstakten på längre sikt?

En annan fråga som uppkommer i samband med växelkursen som ett styrmedel för den ekonomiska politiken gäller den offent-

liga utlandsupplåningen.

Den nedre kurvan i Figur 1 visar det svenska valutaflödet, definierat som bytesbalansens saldo plus de privata kapitalflödena, under perioden 1979 fram till idag. Den övre kurvan visar hur detta flöde kontinuerligt har kompenserats genom en offentlig utlandsupplåning. Vi ser hur den offentliga sektorn visat en ständig beredskap att bedriva en ackommoderande utlandsupplåning så fort som växelkursmålet utsatts för påfrestningar genom underskott i bytesbalansen och privata kapitalutflöden. Därigenom har växelkursens roll som styråra för förväntningsbildningen neutraliserats, genom att informationen om nödvändigheten av en stramare politik inte släppts fram till allmänheten. De två pilarna nederst i figuren utmärker de devalveringar man tvingades tillgripa när kraven på en fortsatt kompenserande statlig utlandsupplåning blev övermäktiga. Det har nu kommit signaler från Riksbanken att det är slut på den offentliga utlandsupplåningen. Det vore ur Konjunkturrådets perspektiv en mycket tillfredsställande omläggning. Vi menar att valutaflödena även kortsiktigt måste bli avgörande för den ekonomiska politiken om den fasta växelkursen skall kunna fungera som styrinstrument för inflationstakten i landet. Jag hoppas därför i kväll få ett definitivt besked från finansministern på den punkten. Är det slut med den kompenserande offentliga utlandsupplåningen?

Min tredje fråga gäller valutaregleringen. Den är i grunden ett instrument som är avsett att göra det möjligt att på kort sikt undvika de delvis obehagliga kraven på den ekonomiska politiken som en fast växelkurs ställer. Förtroendet för en fast växelkurs kan på lång sikt bara upprätthållas om man visar beredskap att stå fast vid växelkursen samtidigt som valutaregleringen avvecklas. Det här resonemanget brukar alltid accepteras *i princip* av svenska finansministrar och riksbankschefer. Motargumentet brukar vara att vi *idag* har så stora obalanser i den svenska ekonomin att en avveckling av valutaregleringen nu skulle ge upphov till alltför stora påfrestningar på den svenska ekonomin. Det finns en hel del saker att säga om det resonemanget. För det första är det naturligtvis så att en mycket stor del av de obalanser vi har i ekonomin orsakats av valutaregleringen. Vi har en situation idag där de svenska företagen har mycket stora utlandslån bl a till följd av att valutaregleringen tvingat dem att finansiera utländsk expansion i utlandet. Samtidigt har vi genom devalveringen drivit upp den inhemska vinstnivån och därmed likviditeten i företagen. Det här innebär naturligtvis en väldig spänning för växelkursen att näringslivet har så stora finansiella tillgångar inom landet och så stora skulder i utlandet. Och spänningen fortsätter att byggas upp år efter år så länge vi har kvar valutaregleringen. Obalanserna är därför ett dåligt argument för att ha kvar valutaregleringen och fortsätta att bygga upp ännu större obalanser i ekonomin. Tvärtom borde vi så snabbt som möjligt försöka göra oss av med valutaregleringen och därmed komma in i en portföljjämvikt för näringslivssektorn.

Ett annat argument som ofta anförs mot en avveckling av valutaregleringen, är att det skulle tvinga oss till en mycket hög räntenivå för att klara av det valutautflöde som skulle uppkomma. Jag hoppas att vi av nästa opponent, Thygessen från Danmark, kan få en redogörelse av vad som har hänt i Danmark på den här punkten. Danmark har nämligen kontinuerligt legat på en betydligt högre realränta än de övriga nordiska länderna. 1982—83 genomfördes en omläggning av den ekonomiska politiken i Danmark tillsammans med en liberalisering av valutalagstiftningen. Idag har vi en situation i Danmark där realräntan är i nivå med de övriga nordiska länderna och den danska valutan är den starkaste i Europa. Jag menar också att det svenska ränteläget idag är väl avpassat för en avveckling av valutaregleringen. Vi har dessutom ett mer gynnsamt kostnadsläge än vi kommer att ha på mycket länge. Allt detta innebär att vi under 1985 har en situation som är unikt väl lämpad för att avveckla valutaregleringen. Frågan är därför: Är finansministern beredd att när Valutakommittén sent om sider lägger sitt betänkande under våren medverka till att vi får en total och definitiv avveckling av den svenska valutaregleringen?

Därmed har jag tagit upp det som har att göra med växelkursen som styrmedel för inflationstakten. Den andra delen gällde lönebildningens roll och där skall jag fatta mig mycket kort.

Figur 2 visar utvecklingen av penninglönerna i Sverige i förhållande till andra europeiska länder. Kurvorna är helt entydiga när det gäller den svenska löneutvecklingen. Vi har i Sverige inte haft ett antal isolerade kostnadskriser, som har kunnat rådas bot på genom engångsåtgärder av olika slag, utan vi har en kontinuerlig lönebildningskris i svenska ekonomin. Vi kan också se att det inte finns den minsta tendens till trendbrott i dessa kruvor under de senaste åren. Den svenska löneutvecklingen fortsätter att vara

Figur 2. Sveriges relativa nominallöneökning
Framgångsrika länder: Finland, Norge, Schweiz, Österrike.
Små länder: Belgien, Danmark, Finland, Nederländerna, Norge, Schweiz, Österrike.

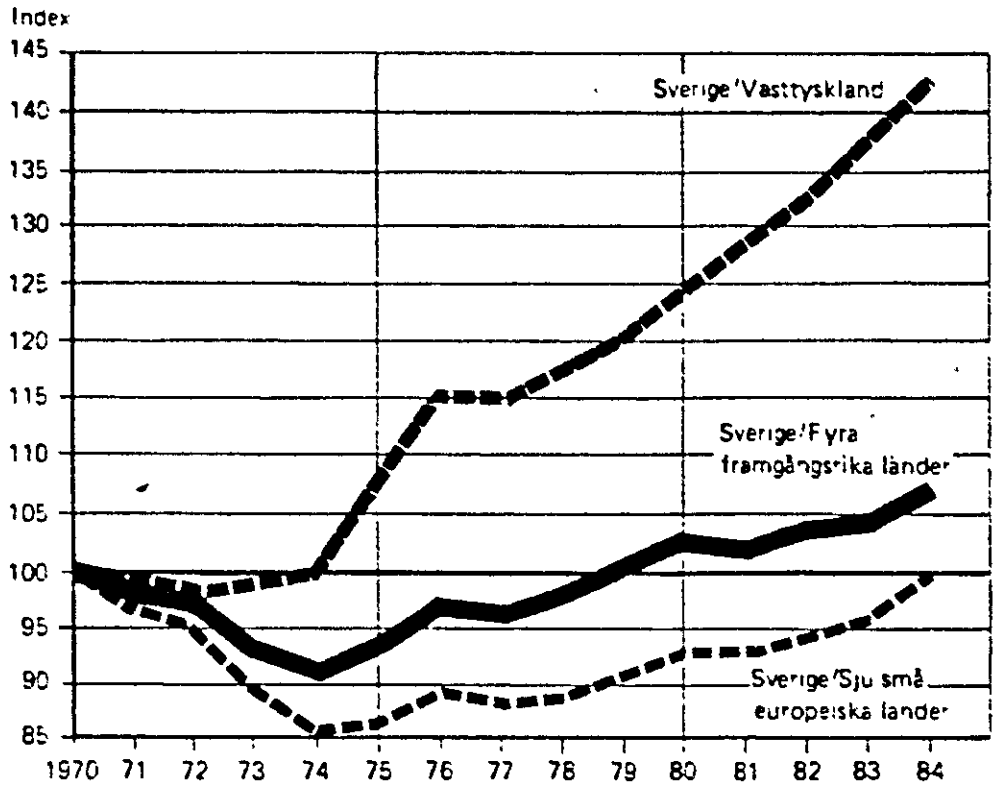

betydligt snabbare än löneutvecklingen i de länder som vi vill jämföra oss med. Det här är naturligtvis ett hot mot den fasta växelkursen, ett hot mot inflationsmålet. Finansministern har i år meddelat att om kostnadsutvecklingen understiger de 5 procent som uppställts som mål så är han beredd att via skattesystemet ge löntagarna en och annan krona i fickan, annars icke. Men min fråga gäller kostnadsutvecklingen på längre sikt. Antag att finansministern sitter kvar under kommande år och att kostnadsutvecklingen fortsätter att skena iväg. Då blir det åter en fråga om prioriteringar i den ekonomiska politiken. Vilken ekonomisk politik kommer då att bedrivas? Kommer fortsatta löneökningar att ackommoderas genom den ekonomiska politiken på det sätt som skett under det senaste decenniet? Eller kommer finansministern som Konjunkturrådet föreslår att bedriva en icke-ackommodationspolitik där han vägrar att undanröja de negativa sysselsättningseffekter som en alltför snabb kostnadsutveckling innebär?

Kjell-Olof Feldt:

Hans Tson Söderström koncentrerade sig föredömligt på ett område i den ekonomiska politiken där han misstänker att jag har en svag punkt; inflationsutvecklingen. Han kan ha rätt i att pris- och kostnadsutvecklingen för närvarande utgör vårt allvarligaste problem, men han förbigår det faktum att orsaken till att man kan skjuta inflationsfrågan i förgrunden är att omfattningen av andra problem har minskat.

Jag ska börja med att förklara varför vi ställer upp så preciserade mål för inflationen som 4 procent för 1984 och 3 procent för 1985. Anledningen är att vi är inriktade på att även för 1985 bibehålla den kraftiga förbättring av det relativa kostnadsläget som uppnåddes genom 1981 och 1982 års deval-

veringar. Om vi studerar de länder som har stor tyngd i vår utrikeshandel finner vi att prisstegringstakten där var nere på nivån 4—5 procent. Vad vi försökte förklara för arbetsmarknadens parter, för näringslivet och för medborgarna i stort var, att skulle den konkurrenskraft som hade uppnåtts under 1983 bibehållas då borde även vår prisstegring hållas på nivån 4 procent under loppet av 1984.

Nu är det emellertid så att alla målsättningar har till syfte att styra förväntningar och beteende; de är inga prognoser. Frågan är då om det var realistiskt att ha en målsättning på 4 procents inflation för 1984?

Om man ser på den svenska ekonomins förmåga att absorbera kostnads- och prischocker, är det tveklöst så att denna kraftigt har förbättrats under 80-talet; 1980 hade vi en inflationstakt på 14 procent, 1982 låg den på 12, 1983 på 9,5 och slutligen 1984 blev inflationen drygt 8 procent. Observera att det i den bilden ingår att den svenska kronan har skrivits ned med 26 procent under samma period. Effekterna på importpriser, och därmed på den inhemska prisnivån, borde alltså varit ganska betydande.

Som bakgrund kan vi se tillbaka på den Finansplan vi lade i januari 1983. Vi gjorde där en prognos — vi hade då ingen målsättning för inflationen — som förutsåg en prisstegring på ungefär 12 procent räknat i årstakt för 1983. Den blev i realiteten endast 9,5 procent vilket förklaras av att produktiviteten i näringslivet ökade betydligt snabbare än vad vi hade trott samt att lönekostnadsutvecklingen blev långt beskedligare. Dessutom blev importprisökningarna något mindre än beräknat. Genom att för 1984 sätta upp ett inflationsmål på 4 procent ville vi uppmuntra systemet att medverka till att möjliggöra en fortsättning och acceleration av denna utveckling. Vi fastställde samtidigt att förutsättningen för detta var att lönekostnadsstegringen begränsades till 6 procent — överträdelse av denna nivå skulle innebära högre inflation.

Möjligen erinrar sig en och annan att 1983 års avtalsrörelse för svenska förhållanden blev mycket kaotisk. Utgången blev att den genomsnittliga lönestegringen uppgick till 8 procent och därmed föll inflationsmålet. Det är möjligt att någon har en bra teori varför det gick som det gick, men jag skall nöja mig med att konstatera faktum.

Det som sedan tillkom — detsamma som kan hända också i år — var att den internationella räntenivån steg. Då vi för en ickeackommoderande politik när det gäller privata kapitalflöden så höjde vi räntorna kraftigt sommaren 1984, vilket ökade prisstegringstakten med ytterligare nästan 1 procent.

Jag måste här i all stillsamhet invända mot formuleringen som Hans Tson Söderström använde; att de skattehöjningar som riksdagen fattade beslut om i höstas skulle vara ämnade att manipulera resultaten så att vi fick upp inflationstakten 1984 för att istället kunna minska den 1985. Det är klart att skattehöjningarna i sig var ett led i inflationsbekämpningen, men vi beklagar djupt att det hade gått så långt med löne- och kostnadsutvecklingen under 1984 att vi var tvungna att tillgripa en skärpning av den indirekta beskattningen. Avsikten var dock inte att försöka lura någon att tro att inflationen för 1985 skulle bli mindre av något annat skäl än att en stramare finanspolitik normalt bör leda till att risken för inflation minskar.

När vi fastställde målet för 1985 till 3 procent var det inte på grund av att vi tyckte att det hade gått så bra 1984 att vi nu skulle höja ambitionsnivån. Vi påpekade bara att om vi skall behålla konkurrenskraften 1985 måste vi komma ner i en lönekostnadsökning på 5 procent, vilket i sin tur leder till en prisstegringstakt på ungefär 3 procent. Det är för att uppnå en anpassning till omvärldens nu ytterligare nedpressade kostnads- och prisutveckling som vi ställer upp detta mål.

Jag skulle nu vilja lämna en upplysning till Herr Söderström. Redovisningen i Finansplanen som påminde om godsägare Brylander var inte en presentation av de medel som vi använde för att bekämpa inflationen utan snarare en uppräkning av redan inträffade händelser — vi har ett avtal om jordbrukspriserna, vi har ett avtal om hyrorna och vi känner statens skatte- och avgiftspolitik.

Det som vi däremot anser vara *medlen* för att få ned prisstegringstakten är, för det första, den åtstramning av finans- och penningpolitik som nu pågår. Jag vet inte om monetarism är "en vogue" här i panelen, men den som tror på den teorin borde finna denna monetaristiska politik avundsvärd. Vi har pressat ned ökningen av likviditeten väldigt kraftigt sedan 1983 och vi håller den inhemska efterfrågan i mycket strama tyglar, delvis genom de skattehöjningar som genomfördes i december. Det andra medlet är att övertyga arbetsmarknadsparterna om att de bör tillse att lönekostnaderna inte stiger mer än 5 procent.

Frågan är om regeringen har tappat trovärdigheten i inflationsbekämpningen ge-

nom att målet för 1984 överskreds. Jag anser dock att om inte arbetsmarknadsparterna hade haft förtroende för oss — det kan tänkas att de skulle ha skäl för det — så skulle de inte ha slutit avtal för en mycket stor del av arbetsmarknaden som ligger på 5 procentnivån. Dessutom kan jag i denna församling meddela att vi ligger mycket nära en uppgörelse även för den övriga delen av arbetsmarknaden, fortfarande inom den uppställda ramen.

Hur tolkar Herr Tson Söderström detta — att arbetmarknadens parter är beredda att sluta avtal på 5 procentsnivån? Kan det möjligtvis avspegla någon mikroskopisk tilltro till regeringens inflationsmål? Samtidigt bör naturligtvis nämnas att vi har sagt till alla som ville höra på att om kostnadsutvecklingen ligger inom ramen, då har vi med hänsyn till bytesbalansen utrymme för en ökning av realinkomsterna och den privata konsumtionen. Regeringen har emellertid inte åtagit sig att skapa något sådant utrymme, utan detta blir en följd av återhållsam kostnads- och prisutveckling. Vad vi däremot åtagit oss är att styra en del av detta utrymme till löntagarna. Jag är också relativt förtröstansfull att vi den här gången skall passera de hinder vi inte klarade i fjol, nämligen löneutvecklingen. Då återstår naturligtvis överraskningar av den typ vi utsattes för 1984 i form av en uppgång av den internationella räntenivån.

Den andra frågan som Hans Tson Söderström ställde avsåg vår politik gällande utlandsupplåningen. Vi räknar med att ha balans i våra löpande betalningar 1985 enär vi icke ämnar tolerera något privat kapitalutflöde. Av detta följer att det är penningpolitiken, dvs räntenivån, som får anpassas — inte privata kapitalflöden ackommoderade med statlig utlandsupplåning.

Detta för mig in på frågan om den mer långsiktiga utvecklingen. Om vi lyckas med vår målsättning för inflationen är detta remarkabelt i ett internationellt perspektiv eftersom de länder vi därigenom börjar kunna efterlikna i fråga om inflationstakt är de länder där arbetslösheten idag stiger väldigt snabbt — medan den i Sverige sjunker. Under förutsättning att vi uppnår detta kan man fråga sig vad vi tänkt oss för framtida inriktning på politiken, dels för att bibehålla en låg inflationstakt, dels för att förhindra att den påtagliga förbättringen av det ekonomiska läget utlöser nya krav på ökningar av löner och andra inkomster som på nytt kan skapa obalans i ekonomin.

Jag var självklart mycket intresserad av SNS-rapportens funderingar kring att uppställa normer för den ekonomiska politiken från vilka man sedan inte avviker "come hell and high water". Frågan är dock vilken norm man skall välja. Normen måste åtminstone uppfylla två krav; den bör, för det första, vara tillräckligt definierbar för att kunna ge vägledning för den ekonomiska politiken och, för det andra, vara någorlunda uppskattad av befolkningen. Den får alltså inte vara för abstrakt och meningslös för då förstår man inte varför vi eventuellt offrar andra värden för att upprätthålla normen.

Detta är naturligtvis problemet med att bedriva hårdvalutapolitik. Man kan möjligen göra som Reagan — han hävdar att ju starkare dollarn blir desto mäktigare och duktigare är det amerikanska folket. Kanske vore det framgångsrikt att på liknande sätt påstå att den svenska kronans styrka avspeglar vår duktighet, intelligens, skönhet m m, så jag vill inte utesluta att en sådan politik är en rimlig norm. Om vi drar oss till minnes vårt så kallade krisprogram vilket låg till grund för vår valrörelse och sedan också för regeringspolitiken så innehåller det ett resonemang om valutapolitiken orienterat mot idén om en svensk hårdvalutapolitik. Jag var själv med och förde en sådan politik på 70-talet. Även om vi tappade greppet i mitten av 70-talet så var anknytningen till D-marken, under perioden till dess att det kraschlandade för oss, utan tvivel en utomordentligt viktig del av den ekonomiska politiken. Då begrep vi kanske inte hur viktig normen var och underskattade följaktligen de problem som byggdes in i systemet på grund av att vi inte hade klargjort vad den skulle innebära i övrigt. Jag vill således inte alls utesluta att man kan tänka sig en hårdvalutapolitik under förutsättning att vi har haft en överblickbar period med någorlunda stabilitet varmed en sådan politik skulle bli trovärdig.

Slutligen ämnar jag beröra frågan om valutaregleringen. Givet att vi klarar av att hålla den yttre balansen i vår ekonomi med bevarad konkurrenskraft, är vi då också mogna att avveckla valutaregleringen? Detta borde ju vara en logisk konsekvens av utvecklingen. Söderström begärde att jag skulle deklarera om jag är beredd att medverka till en avveckling av valutaregleringen när valutakommitténs betänkande sent om sider föreligger. Jag tror emellertid att jag väntar med deklarationerna tills dess att vi har tagit del av betänkandet. Kommitténs rapport kommer sannolikt att innehålla diverse scenarier med olika takt för att möjligheter till en avveckling av valutaregleringen.

Intressant i sammanhanget är att de praktiska erfarenheterna av en sådan avreglering är något skilda. Jag anser att resultaten av avvecklingen i den utsträckning den hittills har skett i Danmark är överraskande positiva, medan effekterna av avvecklingen i Storbritannien verkar vara betydligt mer blandade. Detta talar för att vi bör göra noggranna studier av hur svensk ekonomi skulle reagera vid en eventuell avreglering. Det är nog inte så lätt att efter så många år under valutaregleringens duntäcke slitas upp och sparkas ut i snålblåsten på de internationella kapitalmarknaderna. För detta krävs i varje fall en oerhört bra politik och inte alltför ofta förekommande byte av finansminister — tror jag.

Bengt-Christer Ysander:

Vi tackar finansministern för de svaren och kommentarerna.

Argumentationen har hittills i huvudsak avspeglat den inhemska ekonomisk-politiska diskussionen. Vår näste diskussionsinledare, Professor Niels Thygesen från Danmark och Köpenhamns Universitet kan sannolikt och förhoppningsvis införa nya argument genom att se våra problem från ett mer internationellt perspektiv. Niels Thygesen är själv en ytterst internationell person vilket förmodligen många av er redan vet. Genom sitt forskningsarbete och sin samlade kunskapsmängd om internationella monetära problem så är han en mycket frekvent och välsedd gäst i EG-högkvarteret och i OECD. Hans egna kolleger påstår att han innehar det nordiska ekonomrekordet i fråga om årliga flygresor. Jag vet inte om detta är sant ... Trots alla dessa olika internationella uppdrag, som för övrigt också inkluderar något så pass exotiskt som medlemskap i Danmarks Olympiska Kommitté, så har han ändå haft tid att spela en flerhövdad roll i sitt lands samhällsdebatt. Han har gjort det både i kraft av sina uppdrag inom danskt näringsliv och som en av Danmarks "tre vise män", en institution som kan karakteriseras som ett mellanting av vårt eget Konjunkturråd och USAs Council of Economic Advisors. Vi är väldigt glada och tacksamma att Niels Thygesen har haft tid att komma hit i kväll. Vi emotser hans synpunkter med stort intresse och jag överlämnar ordet till Danmarks vise man.

Niels Thygesen:

Det må være naturligt — især for en ikke-svenskdeltager i denne debat — at fastslå, at svensk økonomi virkelig har gjort bemærkelsesværdige fremskridt siden september 1982. Jeg tænker især på tre forhold: (1) Betalingsbalancens løbende poster var i omtrentlig ligevægt i 1984 takket være konkurrenceevneforbeningen efter den store devaluering i oktober 1982 *og* de gunstige ydre vilkår i øvrigt, og kun et ganske lille underskud ventes for 1985. (2) Væksten i produktion og i beskæftigelse er kommet i gang pány. (3) Endelig er det statslige budgetunderskud nedbragt en del, selv om det fortsat er højt i international målestok og har en stor strukturel komponent.

Ingen vil sikkert bedre end finansminister Feldt kunne huske den modvilje, hvormed omverdenen og især de nordiske nabolande hilste den svenske 16 pct. devaluering i oktober 1982. Den kom nær bunden af den internationale recession, efter at virkningerne af det andet olieprischok var blevet forlænget gennem restriktiv politik i de førende industrilande, og dermed på et tidspunkt, hvor der måtte være alvorlig frygt for konkurrerende devalueringer. Der var omtrent samtidige tegn på en mera aggressiv valutakurspolitik i bl a Australien og Grækenland. Den svenske strategi kom meget på tværs af forsøgene i andre lande i Nordeuropa — ja selv i Frankrig og Italien — på at få ekstern tilpasning ved at nedpresse den indenlandske inflationstakt snarere end gennem yderligere kurstilpasninger, og det svenska eksperiment blev derfor fulgt med særlig interesse. Hvis man skal være ærlig — og det er der grund til 2½ år senere — var det vel snarere frygten for demonstrationseffekten i det svenske initiativ end nogen forventet stærkt kontraktiv effekt på nabolandenes økonomi, som skabte modviljen; de kontraktive effekter var beskedne, som bl. a. Johan Lybeck's undersøgelse af de nordiske kurstilpasninger har vist, og de blev kompenseret gennem mindre devalueringer for norske og danske kroner.

I Danmark var der måske en særlig mangel på sympati for den svenske strategi til konkurrenceevneforbedring. Med såvel eksterne som indre underskud, der var endda lidt større end de svenske — og megen tale om "statsbankerot" just i 1982 — udgjorde den svenske strategi på samme tid en umulig fristelse og en trussel. Fristelsen til at søge en hurtig, stor konkurrenceevneforbedring var stærk, men umulig af en dobbelt grund: vi stolede hverken på vor egen evne til at undgå betydeligt mere inflation eller på vore muligheder for at få tilslutning hos vore partnere i Det europæiske monetære System

til en stor justering af kronen. Vi troede i øvrigt heller ikke, at Sverige kunne fastholde nogen større del af konkurrenceevneforbedringen; men har vi foreløbig taget fejl.

De danske og svenske erfaringer siden 1982 er interessante at sammenstille. Slutresultaterne ligner hinanden noget trods væsentlige forskelle i strategi; også i Danmark har vi fået gang i produktion og beskæftigelse i næringslivet i 1983—84 — faktisk var væksten i 84 så høj som 4½ pct. — og en tilbageholdende udgiftspolitik har i forbindelse med aktivitetsstigningen nedbragt det offentlige budgetunderskud markant. Også Danmark har haft en konkurrenceevneforbedring — men i vort tilfælde kun med et lille islæt af markedmæssig depreciering af kronen, efterhånden som dollaren og andre valutaer, delvist knyttet til denne, steg og til gengæld et markant fald i lønstigningstakten — omstrentlig en halvering fra 10 til 5 pct. om året, som vi regnede med i al fald at kunne fastholde. Endelig fik vi i Danmark et kraftigt rentefald, da erkendelsen af lavere inflation og fastere valutakurs slog igennem for alvor i 1983. Denne vej til konkurrenceevneforbedring stod selvsagt ikke åben i Sverige, dels fordi man netop devaluerede kraftigt, men også fordi den svenske rente korrigeret for inflation allerede var relativt lav i international målestok i 1982.

Sammenligningen med Danmark er således præget af flere væsentlige lighedspunkter, der antyder, at vejen til opretning ikke er entydigt bestemt. Det kunne måske føre til et første spørgsmål til finansministeren: Var en så stor devaluering som 16 pct. virkelig nødvendig i det svenske tilfælde? Kunne man evt. have nået næsten lige så klare resultater med lidt anden vægt på den økonomiske politiks hovedinstrumenter?

Måske kan jeg konkretisere, hvilke problemer man måske kunne have undgået ved en væsentligt mere moderat devaluering. Først og fremmest kunne man have undgået en del af den profitinflation, som har præget svensk økonomi i 1983—84; man bør vist bruge dette stærke ord i betragtning af, at kapitalafkastet i Sverige i 1983—84 har nået et endnu højere niveau end i 1974, hvor man talte meget om profitinflation. At det har været et problem med den kraftige forskydning kan vi se af to forhold: (1) at lønkravene er blevet forøget som følge af vanskeligheden i at få løntagernes accept af en så stor og pludselig forskydning i indkomstfordelningen — og af arbejdsgivernes villighed til at imødekomme disse lønkrav, og (2) af forsøgene på via finanspolitikken at opsuge noget af næringslivets overskudslikviditet gennem deponeringer i Riksbanken. Man har så at sige fra statsmagtens side fundet det nødvendigt at tage ind med den anden hånd noget af, hvad man gav gennem den store devaluering. Havde det ikke været værdifuldt at undgå disse komplikationer ved en mindre devaluering?

Hvad man end måtte mene om hensigtsmæssigheden af 1982-devalueringen, har jag bemærket, at finansministeren i den også i Danmark meget læste lille bog "Samtal med Feldt", som to svenske journalister udgav sidste år på forlaget Tiden, skarpt tager afstand fra, at en yderligere devaluering skulle komme på tale, såfremt en moderat indenlandsk omkostningsudvikling ikke lader sig fastholde. Begrundelsen herfor er indlysende; det ville underminere tiltroen både i indland og udland at se endnu en større devaluering. Men på den anden side forekommer vel målsætningerne om bare 5 pct. lønstigninger og 3 pct. inflation for 1985 at have karakter af ønsketænkning, sålænge der ikke foreligger mere konkrete oplysninger, der kan sandsynliggøre en sådant markant yderligere opbremsning. Der er antydninger i Finansplanen af en skattebaseret indkomstpolitik for at opmuntre en sådan løntilbageholdenhed. Kunne disse tanker konkretiseres yderligere? I de andre nordiske lande har vi gjort en del eksperimenter i denne retning, især i Norge, hvor man har lært, at det kan blive dyrt for statsfinanserne at købe løntilbageholdenhed ad denne vej. Kan Sverige lykkes bedre?

Der et sket et markant brud på tendensen til stigende statsstøtte til svensk industri, som prægede Industridepartementets budget til og med 1982/83, og en omlægning i mere vækstorienteret og mindre defensiv retning er sket. Dette er glædeligt og ønskeligt efter konkurrenceevneforbedringen, og det er også blevet bemærket hos Sveriges handelspartnere. Det ville have været paradoksalt og uakceptabelt for Sveriges handelspartnere, om man havde fortsat udbygningen af statsstøtten fra 70-årene. Men ganske omfattende programmer til subsidiering af arbejdskraftanvendelse fortsætter, især på Arbejdsmarkedsdepartementets budget. Er behovet herfor fortsat så omfattende i lyset af udsigt til en vis vækst i den private sektors beskæftigelse, at det kan retfærdiggøre et udgiftsniveau på 18—20 mia.kr.?

I løbet af de seneste år er der sket en vis liberalisering af de svenska finansielle markeder. Sammen med en relativt stram pengepolitik, især synlig i form af en kraftig deceleration i pengemængdens vækst, har

det ført til en klar rentestigning; svenske rentesatser er nu omtrent på linie med danske, som de altid traditionelt har ligget betydligt under. Det er utvivlsomt et sundt træk, at noget af den byrde, som hidtil har ligget på kvantitative reguleringer, nu forskydes i retning af et mere markedsorienteret system. Men samtidig skaber det forudsætninger for en mindre restriktiv holdning til internationale kapitalbevægelser. Sverige har foreløbig holdt sig uden for den tendens til friere kapitalbevægelser, som i de senere år har præget udviklingen i mange andre europæiske lande, på det seneste også lande med ikke-borgerlige regeringer som Frankrig og Italien. Hvis inflationen falder lidt mere, ville der så være nogen stor risiko vid en gradvis liberalisering af svenske valutaindlændinges adgang til at købe udenlandske værdipapirer? Erfaringerne med liberalisering i Danmark har tilsyneladende været ganske gunstige, og de har tjent til at styrke tilliden til en fast valutakurspolitik.

Afslutningsvis kunne jeg tænke mig at sporge finansministeren om konvekvenserne for valutakurspolitikken af en opfyldelse af inflationsmålet. Hvis det lykkes at nå de ambitiøse målsætninger for pris- og lønudvikligen i 1985 kommer Sverige ned i nærheden af de europæiske lavinflationslande Tyskland og Holland og under gennemsnittet for Sveriges handelspartnere som udtrykt ved valutakurven. Rejser det ikke spørgsmålet om en beskeden appreciering for kronen over for kurven eller eventuelt en ændring af selve anknytningen, så Sverige i lighed med f. eks. Østrig vælger en utformel anknytning til EMS-valutaerne, i praksis D-marken? Det skulle vel også i sig selv lette lønmodtagernes accept af løntilbageholdenhed med en sådan mere ambitiøs kurspolitisk målsætning.

Kjell-Olof Feldt

Jag tackar Niels Thygesen för det intresse han har ägnat svensk ekonomi och den verserade och humana ton han håller i sin analys av densamma.

Låt mig först behandla devalveringen 1982 och den svenska strategin. Det intygas villigt att reaktionen från våra grannländer var ganska irriterad; framför allt då från Norge och Danmark. Jag vill dock i förbifarten påpeka att Norge sedan 1982 har devalverat sin krona med närmare 20 procent men de har gjort det genom tekniska justeringar, ändring av index i valutakorgen etc. Genom ett tiotal olika operationer har de åstadkommit en depreciering av den norska kronan som sedan oktober 1982 är större än den svenska under samma period.

Det är klart att avsikten med den stora devalveringen var att bedriva chockterapi visavi den svenska ekonomin, både näringsliv och löntagarorganisationer. Jag är väl medveten om den risk vi tog då vi valde en så kraftig nedskrivning av den svenska valutan. De risker som Niels Thygesen pekade på var vi således medvetna om och de diskuterades i vårt krisprogram. Veckan då valutakrisen rasade, strax innan regeringen skulle tillträda, fick jag rådet att en rimlig devalvering borde ligga någonstans mellan 10 och 12 procent. Jag fick rådet från näst intill högsta ort inom det svenska ekonomiska etablissementet. Mina samtal med valutafondens chef gav också vid handen att en devalvering av den storleksordningen betraktades som absolut nödvändig för Sverige.

Utgångspunkten var att Sverige har drabbats tidigare och hårdare än andra länder av 70-talets industrikris med kraftig utslagning av industriell kapacitet som följd. I det läget drog vi slutsatsen att skulle vi någorlunda snabbt få upp industriproduktionen och den konkurrensutsatta sektorns volym på en sådan nivå att balans i utrikesaffärerna uppnåddes, då var vi tvungna att snarast ersätta den industrikapacitet som gått förlorad. Devalveringen var därför inte i första hand avsedd att förstärka konkurrenskraften hos våra stora och etablerade exportindustrier utan den var riktad mot de små företagen; dels de med tillväxtpotential, dels de som endast existerade som en idé — "glimten i din faders öga". Detta gjorde att vi insåg att trots de risker det innebar i form av internationella förvecklingar var vi tvungna att ta i ordentligt så att slumrande företag väcktes och livsgnistan tändes för nya produktionsenheter.

Det andra skälet för devalveringen var att vi utsattes för ett tryck från omvärlden att dels eliminera underskottet i bytesbalansen, dels avskaffa industrisubventioner och stöd av olika slag. För att klara en rask avveckling av stödet var vi tvingade att åstadkomma en mycket snabb återhämtning av lönsamheten. Resultatet blev att vi minskat industrisubventionerna med 12 miljarder sedan 1982, samtidigt som vinsterna i industrin steg kraftigt. I valet mellan att släpa på ett stort budgetunderskott med de risker som det innebär för landets ekonomiska balans och att acceptera högre vinster med risk för en vinstinspirerad löne- och prisinflation var det utslagsgivande en tro att vi med svensk fackföreningsrörelse skulle kunna

resonera oss fram till slutsatsen att vinstökningen var nödvändig samt att den också måste stanna kvar i företagen. I stort sett tycker jag att den uppfattningen har accepterats.

Några konkreta bevis på att 5-procentsmålet för löneutvecklingen håller har jag däremot inte förrän avtalen är slutna och också de lokala varven i avtalsförhandlingarna är genomgångna. Jag kan bara säga att allt pekar på att vi kommer att nå det målet i år. Om detta är att beteckna som inkomstpolitik eller inte lämnar jag därhän — vi använder inte det ordet i Sverige vilket beror på att begreppet försågs med pestflagg under perioden när inkomstpolitik var förenad med hårda regleringar av lönemarknaden. Om någon trots allt skulle se vissa likheter mellan det vi gör nu och försök att bl a med hjälp av skattepolitiken bidra till en stabilisering av löneutvecklingen så är det i och för sig riktigt.

Går jag sedan över till frågan om den höga nivå vi idag har på arbetsmarknadspolitiken är nödvändig vill jag omedelbart hävda att det är den. Det beror både på historiska erfarenheter och sociala värderingar. Huvudparten av våra arbetsmarknadspolitiska uppgifter ligger i beredskapsarbeten och utbildning samt rekryteringsstöd till företag för nyanställningar, vilket medför att den är relativt lite konkurrenssnedvridande. Den minskar också risken för att en växande del av den arbetsföra befolkningen slås ut från arbetsmarknaden vilket ofta blir fallet vid längre arbetslöshetsperioder för individen. Det är förenat med mycket stora kostnader för samhället om man skall åstadkomma full sysselsättning efter en lång period av hög arbetslöshet. I detta avseende ser jag med stort vemod på utvecklingen i Västeuropa — jag kan inte förstå hur länder som idag har mellan 10 och 15 procents arbetslöshet någonsin, i alla fall under detta århundrade, skall komma tillbaka till det vi en gång i tiden kallade full sysselsättning. Jag tror att det idag är åtskilliga unga människor som lämnar skolorna i Västeuropa som bokstavligt talat aldrig kommer att få ett jobb. Hur deras samhällen kommer att påverkas av detta vill jag inte spekulera i, men vi vill inte ha samma situation i Sverige. Det är därför den höga nivån på arbetsmarknadspolitiken främst är ett socialt betingat beteende från vår sida.

Den sista frågan om valutaregleringen har jag redan tidigare i kväll svarat på. Jag vill bara än en gång poängtera att vi inte har någon ideologisk bindning till en reglering av kapitalrörelserna, dvs finansiella placeringar, utan den har växt fram ur tidigare skeden och erfarenheter.

Jag vill slutligen uttrycka ett omdöme om det europeiska monetära systemet. Det har enligt min mening visat sig fungera långt bättre än de flesta förutsåg. EMS har haft en klart stabiliserande inverkan på kursrelationerna mellan de europeiska valutorna. Därför är det klart att skulle vi vid något tillfälle fundera på att byta valutapolitisk regim så ska vi ta oss en allvarlig funderare på hur vårt förhållande till EMS i så fall skulle påverkas.

Bengt-Christer Ysander:

Vi tackar finansministern för detta. Härnäst får jag vända mig och säga varmt välkommen till Johan Lybeck, och fråga honom om han känner sig uppvärmd nog att komma in i debatten eller, omvänt, om han vill gå in i diskussionen för att värma upp både sig själv och det allmänna debattklimatet här. Varsågod!

Johan A Lybeck:

1985 års finansplan och nationalbudget har inte väckt någon större uppmärksamhet i pressen. Den innehåller inga uppseendeväckande prognoser, ej heller några nya satsningar i större skala. Eftersom i stort sett samtliga skatte- och avgiftshöjningar på ett förutseende sätt förlagts till slutet av 1984 behöver inte heller de störa intrycket av en regering som inför valet vilar på sina devalverade lagrar.

Detta intryck var också mitt, till dess att jag satte mig att skärskåda prognoserna lite närmare. Jag grips då av tre saker, där de ansvariga antingen saknar elementära kunskaper i ekonomi eller också är ute efter att medvetet dupera de mindre kunniga läsarna. Jag syftar för det första på regeringens allmänna prognos över försörjningsbalansens poster, för det andra och mer speciellt på dess prognos över konsumentprisernas utveckling samt för det tredje på sambandet mellan inflation och övriga delar av ekonomin.

Låt oss ta de tre bitarna var för sig.

Det finns i Sverige bara två prognosmakare som själva har kapacitet att bygga upp en prognos från botten med allt vad det innebär av investeringsenkäter och internationella kontakter. Det är Konjunkturinstitutet (KI) och Sveriges Industriförbund (SI). Deras respektive prognoser, som togs fram ungefär samtidigt vid årsskiftet redovisas i *tabell 1*. Vi ser inte några större avvi-

Tabell 1. Prognoser avseende 1985, volymmässig ökning i procent

	Sveriges Industriförbund (dec -84)	Konjunkturinstitutet (jan -85)	Finansdepartementet (jan -85)
Konsumtion			
Privat	0,8	1,4	1,3
Statlig	1,0	—	−1,0
Kommunal	1,5	—	1,5
Fasta investeringar	0,8	0,6	1,8
Lagerinvesteringar[a]	(1,1)	(1,5)	(1,5)
Export	2,9	2,6	3,6
Import	4,5	5,4	5,8
BNP	1,7	1,7[b]	2,1
Inflation (årsgenomsnitt i kons priser)	6,5	5,7	5,0
Inflation (december—december i konsumentpriser)	5,0	3,3	3,0
Bytesbalans (Mdr kr)	6,0	−2,8	−2,2
Arbetslöshet (procent)	2,9	—	3,0

[a] Procent av BNP.

[b] KI gör ingen sammanfattande bedömning av BNP. Denna siffra resulterar emellertid om vi antar att KI gör samma prognos för den offentliga konsumtionens tillvaxt som finansdepartementet.

kelser dem emellan. Prognoserna över BNP:s tillväxt är identiska. KI är aningen mer optimistisk om utvecklingen i den privata konsumtionen, vilket i sin tur beror på att man har en inflationsprognos som för året som helhet ligger närmare en procentenhet under SI:s. I stället är man mer pessimistisk på KI om investeringarna, export och import. Bl a till följd av handelsprognosen är också KI:s bedömning av bytesbalansen mer pessimistisk än SI:s. Men även denna skillnad är faktiskt inte så uppseendeväckande stor, 9 miljarder. I Dagens Industris prognosenkäter sprider sig prognoserna över bytesbalanssaldot 1985 med inte mindre än 25 miljarder!

Man skall emellertid akta sig för att bara studera slutsiffrorna i försörjningsbalansen; de gömmer ofta stora skillnader i den underliggande bedömningen, som bara råkar ta ut varandra. Och så är det också denna gång. Det ser vi när vi tittar på de antaganden i de olika prognoserna som redovisas i *tabell 2*.

Fastän exportprognoserna var i stort sett identiskt lika, ser vi att de härstammar från helt olika antaganden. KI antar en ökning i världsmarknaden för svensk export som är en procentenhet snabbare än SI:s. Men å andra sidan tappar vi enligt KI 2 procentenheter i marknadsandel mot 1 procentenhet enligt SI. Detta tar ut varandra.

Men vi ser också olikheter i uppfattningarna om hur ekonomierna beter sig, när vi tittar på grundantagandena. Enligt KI förlorar vi 1 procentenhet i marknadsandel när våra relativa exportpriser stiger med en enhet. Enligt SI tappar vi bara en procentenhet i marknadsandel, trots att våra priser stiger med 3—5 procent mer än vad konkurrenternas gör!

Anmärkningsvärt är också att SI tror att dollarns kurs i kronor faller med 6—7 procent mellan genomsnittet 1984 och genomsnittet 1985, medan KI tror att dollarkursen *stiger* med 5 procent (från 8,27 1984 till 8,69 1985)! Det framgår dock inte ur någon av prognoserna vilka effekter detta förväntas ha på ränteströmmar, kapitalrörelser, m m. Importpriserna stiger dock med 3 procent

Tabell 2. Några viktiga underliggande bedömningar för prognoserna (procent eller procentuella förändringar)

	Sveriges Industriförbund	Konjunkturinstitutet	Finansdepartementet
Världsmarknad för bearbetade varor	5,0	6,5	6,5
Dollarkurs	−6,5	5,0	5,0
Lönesumma	7,8	5,8	5,8
Produktivitet i exportindustri	2,3	2,4	3−4
Vinstmarginaler	−	"stegring"	0
Relativa exportpriser	3−5	1	0
Marknadsandel	−1	−2	−1
Disponibel inkomst hos hushåll	8,2	7,2	7,2

enligt KI mot 2 procent enligt SI, vilket troligen beror på denna skillnad.

Så över till *bedrägeri nr 1: skönmålningen av KI:s prognoser inom Finansdepartementet.* Som vi ser i tabell 1 gör inte KI någon bedömning av den offentliga konsumtionen; prognoserna över den privata konsumtionen är också i stort sett identiska. Däremot spär regeringen på KI:s prognos för investeringarna med 1 procentenhet och exporten också med 1 procentenhet. Hur kommer detta sig?

När det gäller investeringarna är upprevideringen ett mysterium. Så mycket går det att utläsa att det *inte* är industrins eller offentliga myndigheters investeringar som är orsaken; där har nämligen regeringen och KI samma bedömning. Men vilka investeringar det är som reviderats upp och på vilka grunder finansdepartementet tror sig ha större kompetens än KI är oklart.

När det gäller exportprognoserna ger tabell 2 underlag för en bedömning av varför regeringen är mer optimistisk. De har samma uppfattning om dollarkurs och om världsmarknadstillväxten. Däremot tror regeringen att produktivitetstillväxten blir någon procentenhet snabbare än vad KI anser. Vidare tror regeringen att vinstmarginalerna ligger stilla medan KI tror på en viss stegring. Summan av kardemumman är bättre utveckling av relativpriserna, mindre andelsförlust och större export.

På vilka grunder tror sig regeringen veta bättre än sitt eget Konjunkturinstitut vad produktivitetstillväxten och vinstmarginalerna i industrin kommer att bli?

Bedrägeri nr 2 är prisprognosen

Regeringens fiasko med inflationsmålet 1984 har med rätta blivit uppmärksammat. Många har därför också skrattat åt regeringens än mer ambitiösa mål för 1985. Men det intressanta är inte målet som sådant utan de vilseledande beskrivningar som beledsagar diskussionen om möjligheterna att uppnå målet.

Jag delar helt regeringens bedömning att utvecklingen av den internationella inflationen, hittills beslutade avtal rörande hyresmarknaden, jordbrukssektorn m m inger en viss optimism. Men det finns åtminstone fyra inflationsdrivande områden som inte gör det.

Det första området är självfallet *löneutvecklingen.* Varför tror regeringen att det skall gå att prata ner lönestegringen i år när det inte gick förra året? Snarare är det ju så att utvecklingen av produktiviteten 1983 och 1984 bäddar för en löneökning i år som är väl så stor som förra årets, om inte via avtalade lönestegringar så via löneglidning.

Det andra underskattade området gäller *vinstmarginalerna.* Inte inom industrin så mycket som inom importföretagen och inom detaljhandeln. Regeringen tycks helt ha glömt bort den 16-procentiga devalveringen, som borde ha höjt importpriserna i kronor med 19 procent. I den svaga hemmamarknad som då rådde kunde inte dessa priser tas ut utan företagen fick absorbera devalveringen i sänkta vinstmarginaler. Nu när hushållens efterfrågan åter börjar öka, ökar också benägenheten att söka återställa vinsterna.

Det tredje området är *marknadernas flexibilitet.* Regeringen skriver så vackert om detta i finansplanen (prop 1984/85 100, sid 15): "För att stödja inflationsbekämpningen men också för att stimulera till god ekonomisk tillväxt är det angeläget att marknadernas funktionssätt förbättras och att olika

slag av flaskhalsar avlägsnas. På motsvarande sätt måste även de finansiella marknadernas funktionssätt förbättras ytterligare. Skattepolitiken måste utformas bl a med hänsyn till kraven på låg inflation."

Låt oss ta några exempel på de viktiga åtgärder som regeringen har vidtagit på detta område. På de finansiella marknaderna prackar man på AP-fonden och försäkringsbolag obligationer med en ränta som ligger omkring 2 procentenheter under gällande marknadsränta. Vidare talar man om att införa en skatt på bolagens realränteinkomster. I båda fallen leder statens politik till behov av höjda premier med snabbare inflation som följd. En annan markering från regeringens sida i marknadsbefrämjande riktning är att tvinga Televerket att fortsätta med en monopolställning som det inte vill ha. Från företagen drar man 1985 in 23 miljarder, 10 miljarder mer än i år. Tror regeringen verkligen att dylika åtgärder sänker inflationstakten? Det förhåller sig nog snarare tvärtom, även om effekterna inte syns under 1985.

Det fjärde oros-molnet på inflationshimlen är den *kommunala tillväxten.* Visserligen ökar kommunalskatterna bara med 7 öre i år. Men den kommunala tillväxten blev 3 procent 1984 och väntas bli 1,5 procent i år, trots att KEA-gruppen uppskattar att det underliggande behovet för tillväxt med hänsyn till befolkningsstruktur m m är blott några tiondels procent. Den kommunala expansionen pågår i en takt som inte är förenlig med bibehållna kommunalskatter på sikt. I själva verket måste regeringens oförmåga att hålla kommunernas expansion under kontroll betraktas som ett av dess främsta misslyckanden under de senaste åren.

Varken Konjunkturinstitutet eller Industriförbundet tror heller på regeringens inflationsprognos. KI har utarbetat en "alternativ prognos", där lönerna stiger 2 procentenheter snabbare och där därför konsumentpriserna stiger med 1 procentenhet mer under året, med 4,3 procent. Industriförbundet lägger härtill effekter av höjda marginaler i handeln m m och finner en inflationstakt under året på drygt 5 procent. Räknat på årsgenomsnittet för 1985 innebär detta närmare 7 procent.

Regeringens "prognos" kräver därför att kraftiga åtgärder vidtas som flyttar inflationen från det känsliga året 1985 till ett politiskt sett lämpligare år, i synnerhet om det är en borgerlig regering som får bära den politiska bördan av snabbare inflation 1986.

I en liknande debatt med dåvarande handelsminister Feldt 1976 slog jag vad med honom om att regeringen skulle sänka momsen temporärt för att få ned inflationstakten lagom till valet. Den hundralappen fick jag betala — med moms på! Vis av skadan avstår jag denna gång från dylika affärer. Jag har också svårt att se att regeringen politiskt denna gång kan sänka momsen annat än som belöning till löntagarna om dessa — mot förmodan — skulle hålla lönekraven inom uppställda normer. Däremot tror jag att diskontosänkningar och prisstopp kommer att användas för att på ett konstlat sätt dämpa den uppmätta inflationen.

Bedrägeri nr 3 gäller inflationens effekter på ekonomin. Som påpekades tidigare har Konjunkturinstitutet visserligen anpassat sig efter finansministerns order att beräkna kalkylerna som om inflationen under loppet av nästa år skulle ha godheten att hålla sig till 3 procent. Men institutet har vågat obstruera såtillvida att man även utarbetat en alternativ kalkyl, där lönestegringarna tillåtits bli 7 procent per timme i stället för 5. Härigenom höjs årsgenomsnittet för konsumentprisernas stegring med 0,5 procentenheter.

KI beräknar också att detta kommer att i någon mån öka den privata konsumtionen jämfört med huvudprognosen. Men det fantastiska är att ingenting annat i ekonomin ändras överhuvudtaget! Högre pris- och löneökningar skulle således inte påverka exportpriser, marknadsandelar, export, import och bytesbalans. Löner och priser saknar effekt på företagens vinster och investeringsvilja. Vidare vet vi att inflationen är den stora boven när det gäller att omfördela förmögenheter i samhället. Men i KI:s alternativ nämns bara situationen för de personer som erhåller transfereringar som är låsta i nominella värden. Allt annat är oförändrat.

Borde inte KI av finansministern åtminstone tillåtas att utreda vilka följderna blir för Sveriges ekonomi av att regeringens inflationsmål inte uppnås?

Kjell-Olof Feldt

Av Johan Lybecks anförande att döma skulle jag vara både inkompetent och bedragare. Konjunkturinstitutet var enbart bedragare — de var däremot kompetenta om jag förstod det rätt.

Börjar vi med att undersöka det som har upprört Lybeck i fråga om skillnader mellan våra och andra bedömares prognoser så föreligger enligt min mening inga enorma avvikelser. Att vi tror på en investeringsökning

som är en procentenhet större än vad Sveriges Industriförbund anför beror på att vi har antagit olika lagerinvesteringsnivå. Vi tror att det blir en snabbare lageruppbyggnad samt att övrigt näringsliv kommer att öka sina investeringar något mer.

Det är varken inkompetent eller bedrägligt att göra dylika bedömningar. Historiskt har det visat sig oerhört svårt att i skeden med snabbt förändrade relativpriser, prisförväntningar och vinstutsikter förutse investeringsutvecklingen. Jag vill hävda att när det gäller investeringarna har vi i de två tidigare finansplaner som presenterats varit inkompetenta på det sättet att vi har grovt underskattat investeringsökningen. Framför allt har så varit fallet inom industrin där vi knappast vågade drömma om en investeringsuppgång på 18 procent under 1984. Vad det gäller industrins investeringsutveckling, vilket är en för konkurrenskraft och utrikeshandel relativt avgörande faktor, tycks det inte råda några delade meningar. Även från Industriförbundets sida har man ju hävdat att investeringsökningen i industrin blir klart större 1985 än den var 1984. Mysteriet med investeringarna beror alltså helt enkelt på att vi har gjort en mer optimistisk bedömning av hur investeringsnivån kommer att bli i övrigt näringsliv än Konjunkturinstitutet respektive Industriförbundet. Vem som får rätt kommer att framgå så småningom — jag tror dock inte att det går att avgöra den relativa kompetensen enbart på den grunden.

När det gäller vår utrikeshandel skulle jag vilja lämna en upplysning till Lybeck. Han påstår att vi har räknat med en fortsatt appreciering av dollarn under 1985. Det har vi alls inte gjort. Vi har räknat med att den dollarkurs som gällde i november 1984 kommer att råda hela 1985. Det är alltså inga prognoser utan ett rent tekniskt beräkningsstycke vi gör. Var och en som besitter någon kunskap i matematik förstår att om dollarkursen steg under 1984 och vi tar dollarkursen i november 84 så höjer det genomsnittet för 1985 jämfört med genomsnittet för 1984 även om vi antar helt oförändrad växelkurs mot dollarn. Detta som en upplysning till professor Lybeck om hur man räknar sådana här ting. Industriförbundet måste däremot ha antagit en kraftig depreciering av dollarn under 1985 eftersom de kommer till ett genomsnitt som ligger 6,5 procent under genomsnittet för 1984.

Här kommer enligt Lybeck vår stora förbrytelse in, nämligen att vi "utan någon som helst grund" antar att produktiviteten i exportindustrin skulle kunna öka med 3 à 4 procent. Du får förlåta mig att jag har antagit denna möjlighet men mot bakgrund av att den prognos vi gjorde 1983 underskattade produktivitetsutvecklingen under 1984, vilket bland annat gav för höga inflationsprognoser för 1983, så inser man att det här är en ytterligt svår materia att göra bedömningar på. Om vår prognos ligger 0,7 respektive 0,6 procentenheter över Industriförbundets och Konjunkturinstitutets i detta avseende har jag svårt att se det som något riktigt så allvarligt. Är det försök till bedrägeri så är det i alla fall beskedligt bedrägeri. Var avsikten att bedra folk borde vi ha tagit till ordentligt för att slippa undan en del andra problem som vi har tagit på oss att försöka lösa, nämligen att i detta skede få ned prisstegringen.

Nu till substansen i kritiken, dvs frågan om inflationsmålet för 1985. Det vore naturligtvis allvarligt om målet inte kommer att uppnås — att det skulle vara "kört" redan. Jag tycker dock att man inte får göra det riktigt så lättvindigt för sig även om man kommer från Göteborg. Det är trots allt åtskilliga som har tagit på allvar att det skulle vara i högsta grad önskvärt om prishöjningarna kunde dämpas kraftigt och också har inrättat sitt beteende därefter. Jag tänker i första hand på att man redan har skrivit flera avtal på 5 procentsnivån. Lybeck fortsätter med att hävda att vi i stort sett har försökt prata bort inflationen. Det är dock inte riktigt sant utan alla har kunnat iaktta ga att inflationstakten har sjunkit — inte så snabbt som hade varit önskvärt med hänsyn till den internationella utvecklingen, men den har ändå sjunkit.

Vidare påstår Lybeck att vinstmarginalerna har sjunkit — det skulle gälla handeln antar jag — som följd av ökade importpriser orsakade av devalveringen. Vinstmarginalerna har dock minskat av ett helt annat skäl, nämligen en mycket dålig volymutveckling. I år är det första gången på åtskilliga år som handelns volym kommer att öka och därmed kommer handelns vinstmarginaler att stiga automatiskt. Detta gäller detaljhandeln. Innevarande år har alltså handeln mindre anledning än tidigare att via prishöjningar försöka förbättra sina marginaler.

Slutligen vill jag säga att om vi skulle sänka rantan i Sverige för att den vägen få ned konsumentprisindex då har jag nog vid det laget lämnat min post. Ett sådant agerande anser jag nämligen vara livsfarligt för ett lands ekonomi. Detta utesluter inte att någonting kan hända med den svenska räntan, men i så fall sker det av helt andra skäl,

Diagram 1.

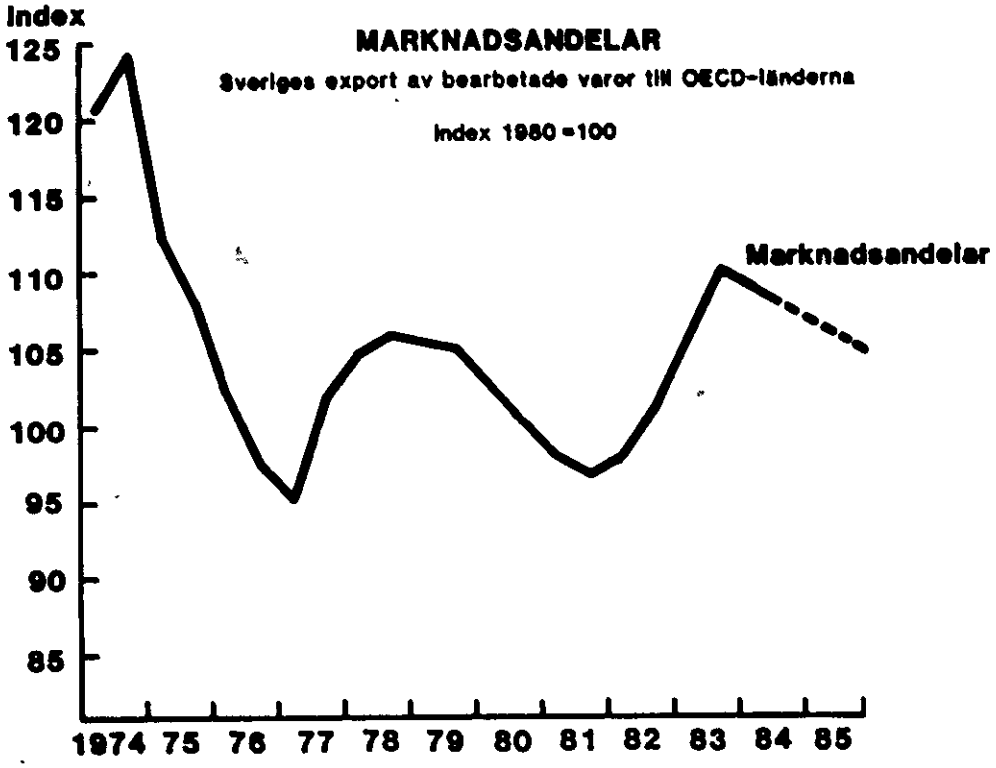

Källa: Konjunkturinstitutet

dvs att den internationella räntenivån möjliggör en anpassning. Jag har i olika sammanhang förklarat att prisstopp vid det här laget lurar väldigt få. Som metod att eliminera inflation i situationer där vi, beroende på inhemsk eller utländsk kostnadsutveckling, normalt drabbas, är den verkningslös. Endast under mycket speciella förhållanden kan jag tänka mig att använda prisstopp.

Om alltså skiljaktigheterna inte är storre än att prognoserna för investeringar och export avviker med någon procentenhet så tar jag med största lugn den nya beteckning jag i kväll har fått av Johan Lybeck. Det som däremot bekymrar mig är om man alltför lättvindigt underkänner möjligheterna att begränsa inflation i Sverige, och att göra det med hederliga medel. Jag tror faktiskt att det är fullt möjligt och det är också vad vi skall försöka bevisa under de närmaste månaderna.

Sten Westerberg

Förra gången jag diskuterade med Kjell-Olof Feldt var inför en grupp ombudsmän från TCO. Det var ungefär 200 åhörare — 199 hejade på honom och den 200e vågade inte säga någonting. Feldt hemförde en lysande seger bl a på temat att vi, till skillnad från den borgerliga regeringen, måste satsa på svensk industri. Han åsyftade den kommande devalveringen, vilket jag då inte insåg. Eftersom han emellertid är en sportsman körde han mig efteråt hem i sin utländska bil.

Regeringar av olika kulörer har satsat på att genom devalveringar få fart på den utlandskonkurrerande sektorn. Om det skall lyckas måste man både spara och arbeta sig ur krisen, som det heter med en ordagrann formulering som återfinns både i Bohmans, Wirténs och Feldts finansplaner. Det faktum att strategin i grunden är densamma hindrar inte att man givetvis presenterar den helt olika.

Diagram 1 visar hur det har gått med strategin. Man ser att efter överbryggningspolitiken blev det katastrofala förluster av marknadsandelar. Så gjordes det första devalveringsförsöket av den första borgerliga regeringen. Man återvann marknadsande-

lar temporärt, men man tappade redan 1978 greppet. Sedan sjönk marknadsandelarna och man förde en alldeles för expansiv politik 1979. 1981 gjordes ett nytt devalveringsförsök som sedan späddes på av den tillträdande regeringen med en 16 procentig devalvering och marknadsandelarna steg fram till andra halvåret 1983. Jag tycker att det är oerhört oroande att det även i detta fall har blivit en i tiden så kortvarig uppgång. När man studerar prognosen som är gjord av Konjunkturinstitutet finner man att den bygger på att den 5-procentiga löneökningen infrias. Det kan möjligen vara av intresse att se hur denna marknadsandelsutveckling presenteras i Finansplanen. Här återfinns ett par eleganta finesser. För det första arbetar man med helårsdata och finner därför att marknadsandelarna planar ut mellan helåret 1983 och helåret 1984. För det andra skär man av diagrammet 1984 och i texten använder man för 1985 formuleringen "i stort sett oförändrade marknadsandelar". Sedan sätter man under det hela; källa KI.

För att bedöma utvecklingen framåt i tiden måste man naturligtvis ha en uppfattning om vad som händer med lönekostnadsutvecklingen 1985. Stannar den på nivån 5 procent? I denna fråga har Finansministern i kväll meddelat att så är fallet och därmed avskärs naturligtvis den kommande debatten på denna punkt då han sitter inne med ett kort som vi andra inte har sett. Jag tycker i alla fall att det är tänkvärt att kasta en blick på den historiska utvecklingen.

Tabell 1. Lönekostnadsökningar för industriarbetare 1975—84.

75	22,4	
76	16,8	
77	10,8	
78	10,7	
79	8,7	
80	10,2	
81	10,7	
82	7,8	
83	9,3	
84	10,0	prel

Denna tabell visar lönekostnadsutvecklingen för en industriarbetare under perioden 1975 till 1984. Kjell-Olof Feldt sade att man efter devalveringen 1982 har haft accept från fackets sida på vikten av att vara mycket återhållsam — det är naturligtvis en definitionsfråga. Man ser att vi nådde ett bottenläge i löneutvecklingstakten 1982 på 7,8 procent. Sedan dess har den ökat på nytt och 1984 hade vi, i mitt tycke, katastrofala 10 procent — ungefär det dubbla av vad omvärlden hade.

Man brukar emellertid säga att lönekostnadsutvecklingen 83—84 ändå inte är så allvarlig för då hade Sverige mycket snabb produktivitetsutveckling. Jag tycker att det motargumentet skjuter förbi målet. Problemet är att vi måste slå oss ur en dålig vana att sluta avtal på nivån 10 procent eller mer och då är det inget försvar att man under år med snabbt ökande kapacitetsutnyttjande naturligtvis har en produktivitetsökning. Vi har kvar hela problemet. 1984 var löneglidningen 4 procent i industrin och under 1985 vet vi att bristen på yrkesarbetskraft kommer att vara större vilket talar för att löneglidningen i varje fall inte kommer att bli mindre. Vi vet att överhänget från 1984 in i 1985, fortfarande för industrin, är 2 procent. Vi har sociala kostnadsökningar på 0,2 procent och vi har årets avtal med krav på diverse sociala förbättringar. Nu säger sig Finansministern veta att summan av detta kommer att rymmas inom 5 procent. Själv tycker jag att det skall bli mycket spännande att få se de här avtalen emanera. För ett år sedan hade Finansdepartementet en prognos på 6 procent för 1984 — det blev 10 procent den gången.

Jag tror att slutsatsen man bör dra av den utveckling vi har haft är att det är utomordentligt svårt — min egen gissning är att det är omöjligt för ett land som Sverige — att devalvera sig ur kostnadskriser av olika slag. Orsaken är att samtidigt som en regering satsar på en kraftfull devalvering — alla devalveringar är kraftfulla i Sverige — så släpper den lös krafter, bl a i form av inflationsförväntningar, som den inte förmår bemästra. Jag tycker löneutvecklingen under 83—84 är syn för denna sägen. Det ligger en sorts Moment 22 i devalveringspolitiken som gör det mycket svårt att med varaktig framgång devalvera sig ur en kostnadskris. En devalvering blir framgångsrik i intialskedet men detta skapar ett politiskt klimat som gör det omöjligt för Finansdepartementet att få igenom den uppföljningspolitik som behövs för att säkerställa en varaktig succé. Jag tycker att utvecklingen 1979 är exempel på detta — man bedrev då en alltför expansiv finanspolitik. På motsvarande sätt har den tidsfrist som vunnits 81—82 inte använts för att åstadkomma nödvändiga systemförändringar. Jag tror att den här risken, att eftervården försummas, blir särskilt stor om man ropar hej medan man fortfarande är mitt i själva språnget.

Lybeck pekade på några punkter där be-

Diagram 1. PENNINGMÄNGD (M3) & INFLATION (KPI) Penningmängden förskjuten 7 kvartal

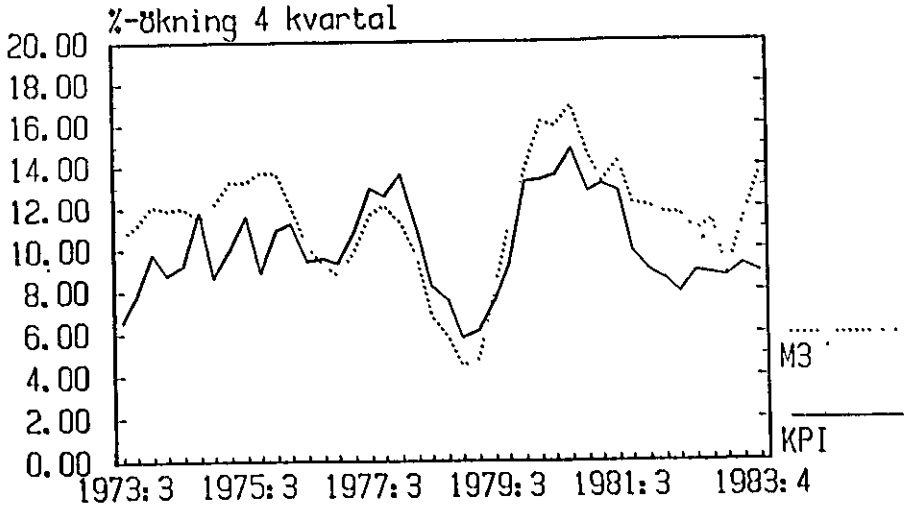

Källor: SCB. Sveriges Riksbank.

skrivningen i Finansplanen är lite vinklad och detta fenomen återfinns på många olika ställen. Kjell-Olof Feldt har idag sagt att inflationsnedgången i Sverige inte har varit så snabb som önskvärt vore. Han pekar dock på att den trots allt har sjunkit på 80-talet. Poängen är dock en annan — nedgången har inte alls varit lika snabb som nedgången i konkurrentländerna. Det är det som är själva problemet.

Regeringen är trots allt mycket imponerad av den Finansplan som lagts fram och man säger sig vara på rätt väg. Även en del industriledare har instämt i denna bedömning. Deras finanschefer, som agerar på marknaderna, tycks något mindre imponerade. Efter det att Finansplanen lagts fram fortsatte valutautflödet och kort efter framläggandet tvingades Riksbanken att höja räntorna med 2 procent — en sådan kraftig höjning har inte gjorts sedan katastrofbudgeten 1980. Därmed skapades ett rekordstort gap mellan det internationella och det svenska ränteläget. Slutligen vill jag peka på en starkt glidande formulering som har förekommit i kväll; när det internationella ränteläget sjunker kan vi följa efter. Ja, det kan vi göra om marknaden har tillräckligt stort förtroende för den förda ekonomiska politiken. Idag är förtroendet, mätt i förhållande till räntegapet, mindre än någonsin till förne. Riksbankens betygsättning av den ekonomiska politiken är inte så mångordig som Finansplanens, men det är lika vältalig.

Rolf Englund

Jag tycker att vi borde nämna ordet penningmängd när vi idag talar så mycket om inflation. Det finns trots allt några ekonomer som hävdar att ett samband existerar mellan dessa storheter. Hans Tson Söderström ironiserade över grosshandlaren i Grönköping som sade att inflationen beror på prisstegringarna, men hans egen uppfattning, att inflationen beror på ökat pris på arbetskraft, är ju mycket närliggande. Diagram 1 visar mycket illustrativt det goda sambandet mellan inflation och penningmängd under åren 1973—1983. Detta strider mot SNS-rapportens utsaga att en liten öppen ekonomi med fast växelkurs saknar samband mellan penningmängd och inflation.

Diagram 2 är hämtat ur Finansplanen och söker illustrera vilken hård åtstramning vi har här i landet. Både Dagens Industri och Veckans Affärer har haft artiklar om den svenska åtstramningen som den hårdaste i världen. Detta är dock en villfarelse som beror på penningmängdsdefinitionen. Det är i realiteten så att alla som gör månatliga överföringar till Allemanssparandet, vet måhända ej att pengarna därmed åker ur penningmängden definierad som M3. Detsamma händer om man köper en statsskuldväxel eller ett bankcertifikat. Jag har roat mig med att ställa samman lite statistik över olika mått på penningmängden vilka återges i diagram 3.

Diagram 2. Penningmängdens tillväxt 1979—1984

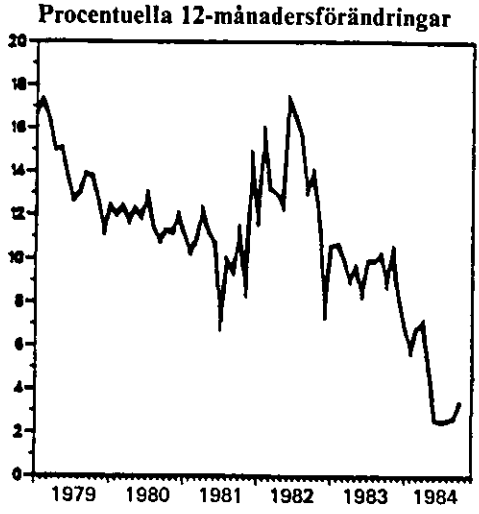

Diagram 3. Penningmängdens tillväxt enligt M 3 (kurva) och ett vidare likviditetsmått som inkluderar bl a statsskuldväxlar, riksobligationer och företagens konton i Riksbanken (staplar).

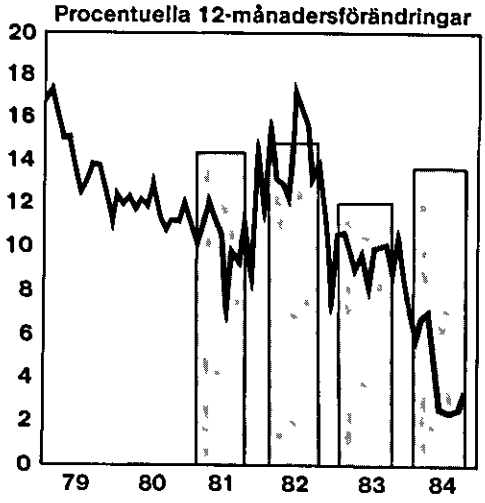

Källa: Konjunkturinstitutet och riksbanken.

Det kan väl inte rimligtvis ha hänt så mycket i Sverige att ökningen av likviditeten i själva verket har gått ned från 16 procent till 3 procent i någon slags hederlig räkning? Jag skulle med anledning härav vilja ha lite kommentarer från Finansministern kring det faktum att han säger att likviditetstillväxten bör begränsas till 4 à 5 procent.

Curt Nicolin

Det är naturligtvis inte någon i den här salen som betvivlar Finansministerns ambitioner att förkovra svensk ekonomi men de flesta av oss vet att han lever under politiska betingelser som gör uppgiften besvärligare än vad den skulle vara för en nationalekonom utan sådana hänsyn. Det kan förklara att man inte möter den tilltro till ens planer som man hoppas på. Till saken hör dock att Finansministern använder sig av en mängd definitioner som inte är förankrade i verkligheten. Jag skall ägna mig åt en enda och jag gör det enbart på grund av att Finansministern raljerade över just den siffran.

Det är alltså arbetslösheten det gäller. Feldt påpekade att arbetslösheten i Europa är 10 till 12 procent och han kan inte se hur den under resten av det här seklet skall kunna avhjälpas. I Sverige hävdar han att siffran är 3 procent. Alla vi som står nära problematiken vet att siffran är ett falsarium — det uttrycket tycker jag inte att jag behöver pruta på. Till och med SCB vet bättre besked. Det är i själva verket så att vi har en arbetslöshet i Sverige som ligger någonstans mellan 10 och 12 procent. Sanningen är också den att det i Finansministerns budget under olika rubriker återfinns belopp i storleksordningen 35 miljarder, eller väsentligt mer än hälften av all statlig inkomstskatt, som används för att trolla bort arbetslösheten respektive betala arbetslöshetsersättning. Inkluderat är givetvis AMS-ersättningar och alla de förtidspensioner som betalas ut av arbetsmarknadsskäl. Det finns också förtidspensioner som har annan beteckning t ex det flitiga bruket av deltidspension. Det är i själva verket så, om man skall tro debatten, att cirka 10—12 procents arbetslöshet det är inget stort problem — det behöver inte ens särskilt nämnas när man talar om svensk ekonomi. Jag menar emellertid att det är ett första rangens misslyckande som väl tål att nämnas i samband med inflation och andra problem. Jag anser det inte höra hemma i en seriös debatt att tala om 3 procents arbetslöshet eller att tala

om en minskning av arbetslösheten när man mäter det med denna saldosiffra och inte tar hänsyn till de extra miljarder man har lagt ned för att ta hand om ungdomar som inte har jobb m m.

Även andra iakttagelser visar att tilltron till den ekonomiska politiken inte är den bästa. Jag råkar ha några hyreslägenheter och väntade länge på besked från skattemyndigheterna om hur förmån av fri bostad skulle taxeras under 1985 för att få en anvisning om en av skattemyndigheterna ansedd rimlig hyreshöjning. Det visade sig att genomsnittet innebar en ökning på 11 procent. När man sedan hör att Finansministern räknar med en inflation på 3 procent så tycker man att det verkar svårt att få det hela att gå ihop.

Det som i verkligheten är avgörande för arbetslöshet och inflation på sikt i vårt land är om vi är effektiva i den verksamhet vi bedriver på våra arbetsplatser. Det gäller inte bara industri och distribution — det gäller offentlig verksamhet i lika stor utsträckning. Samtidigt som man fördömer all form av monopol och kartell inom den privata sektorn så är monopol sakrosankt för offentlig verksamhet. Detta går helt enkelt inte an.

Om man hävdar att vi mycket väl kan sysselsätta den dryga halvmiljon människor som går utan arbete i Sverige så säger alla, liksom Finansministern, att det är omöjligt. Jag hävdar dock att detta är fullt möjligt. Om jag tar Tyskland kontra Japan som exempel för att illustrera mitt påstående finner vi till att börja med likheter som är slående länderna emellan. Båda har hög räntabilitet på eget kapital i industrin samtidigt som man har låg inflationstakt. De är viktiga exportörer på världsmarknaden och de har under en följd av år successivt eliminerat sitt budgetunderskott. I ett avseende är de båda ekonomierna emellertid avsevärt olika; arbetslösheten. I Tyskland har man fortfarande betydande problem med denna medan Japan till synes har klarat att knäcka även den nöten. Jag anser att förklaringen finns att hämta i iakttagelsen av förhållandet mellan räntabilitet och den statliga obligationsräntan. I Tyskland har räntabiliteten länge legat lägre än obligationsräntan medan förhållandet i Japan är det omvända. Det finns enligt min åsikt inga förutsättningar för en expanderande industri och snabb tillväxt om inte räntabiliteten är tillfredsställande och vill man ha en industri så måste man betala priset antingen i form av låga räntor eller i form av höga vinster. Sedan står det regeringsmakten fritt att välja i den utsträckning som den kan. Skeptikern säger att det är orimligt att expandera industrin så mycket som behövs för att avhjälpa problemen med arbetslösheten. Då vill jag säga att om vi skulle ha lika många arbetstimmar idag som vi hade 1965 så skulle vi också ha en halv miljon fler anställda än vi idag har. Jag vill inte nödvändigtvis påstå att vi bör ha en halv miljon fler sysselsatta men jag hävdar att vi säkert kan finna avsättning för motsvarande produktion på världsmarknaden samt att vår industri idag är kapabel att göra den nödvändiga expansionen — bara förutsättningarna funnes.

Jag vet att Finansminister Feldt tror på värdet av högre lönsamhet men jag tror inte att han tror på värdet av tillräckligt hög lönsamhet. Därför får vi inte den tillväxt som vi måste ha. Testet kommer inte det år som världsmarknaden växer med 8—9 procent — det kommer när världsmarknaden inte växer alls. Det är då det gäller och den tiden ligger framför oss. Jag menar att vi, om vi skall få igång svensk ekonomi, kräver en mycket mer offensiv satsning. Devalveringar löser inte problemen på sikt.

Slutligen vill jag påpeka att det inte går att ta ut hälften av BNP i skatter om man vill ha ett moraliskt högtstående och etiskt framstående folk — det blir ett folk av fifflare och bedragare.

Kjell-Olof Feldt

Jag lyckades bibehålla mitt goda humör medan Lybeck anklagade mig för bedrägeri men det blev lite för mycket när jag nu hör Westerbergs angrepp. Han påstår nämligen att vi fifflar med statistik, medan Lybeck anklagar oss för att ha en annan uppfattning än Konjunkturinstitutet respektive Industriförbundet.

Jag ifrågasätter dock om Westerberg verkligen kan stå för den kritik han framför angående marknadsandelarnas utveckling. Tillåt mig med anledning härav referera vad som står i texten till det diagram som ingår i avsnittet som behandlar utvecklingen fram till 1984.

Under 1984 steg lönekostnaderna i Sverige med 3,5 à 4 procentenheter mer än i OECD-området som helhet. Eftersom vår produktivitetsökning var avsevärt större än omvärldens blev försämringen av det relativa kostnadsläget mindre; 1 à 1,5 procent. Samtidigt stärktes den svenska kronan något — vi fick en teknisk uppskrivning av kronan beroende på dollarkursens uppgång. Relativpriserna ökade med drygt 3

procent, vilket var allvarligt, men marknadsandelarna kunde hållas i stort sett oförändrade.

Vi uttalar oss alltså inte här om marknadsandelarnas utveckling för 1985 — detta avser 1984! Det står också längre fram i texten (på sidan 20) att vi väntar oss en ökning av exporten med 3,5 procent. Bearbetade varor följer marknadstillväxten medan vi får en nedgång för råvaror. Sedan står det i Nationalbudgeten (sidan 50) att den totala svenska exporten av bearbetade varor beräknas öka med 4,5 procent i volym 1985, innebärande en marknadsandelsförlust på omkring 1,5 procent detta år. Det står alltså inte i Finansplanen att marknadsandelarna är oförändrade 1985. Det framgår tvärtemot helt klart att marknadsandelarna beräknas gå ned 1985.

Man kan möjligen spåra ett samband med det faktum att det är val om 8 månader när man hör Westerberg hävda att beskrivningen av den ekonomiska politiken och dess resultat i stort sett är ett enda falsarium. Låt mig dock citera professor Niles Thygesen som inte har riktigt samma ställning i den svenska valrörelsen som övriga medverkande här i kväll. Han konstaterade att på vissa punkter kunde även en utländsk iakttagare notera framsteg i den svenska ekonomins utveckling; underskottet i bytesbalansen har försvunnit — i alla fall för 1984, produktion och sysselsättning ökar och budgetunderskottet minskar. Detta har alla de föregående talarna från svensk sida underlåtit att beröra trots att det ändå ger besked om vad som kan ha hänt i svensk ekonomi de här åren.

Den andra punkten där vi skulle förfalska verkligheten gäller löneutvecklingen 1984. Där är situationen sådan att vi ännu inte har någon tillförlitlig statistik för löneglidningen 84. Vi vet bara att avtalen, om vi nu tar industrin, slutar på 6 procent i genomsnitt. Lägger vi sedan till en löneglidning på 3 procent så beräknar vi att få en lönekostnadsökning på drygt 9 procent i industrin. Om den i realiteten blir 10 procent som Sten Westerberg säger kommer vi inte att veta förrän längre fram i vår då vi har sett utfallet av den lönestatistik som så småningom sammanställs. För hela marknaden prognosticerar vi 8 procents ökning. Detta är vad vi anser om den svenska löneutvecklingen. Möjligen ligger det intressanta däri att man har vant sig av med att sluta avtal på 10 procentsnivå. Även om resultaten för 1984 inte var tillfredsställande så pekar de ändå åt rätt håll.

Slutligen måste jag tillstå att Sten Westerberg själv är rätt förfaren i att ställa samman händelser så att de framstår som ägnade att tillgodose hans syften. Westerberg sade nämligen att när budgeten lades fram var det en och annan idiot i näringslivet som tyckte att den innehöll vissa positiva resultat. Finanscheferna i dessa företag däremot insåg vilken bluff budgeten var och började placera pengar utomlands. Vad Sten Westerberg inte nämnde var att under december och januari steg räntenivåerna i Finland, Västtyskland och Storbritannien. Det var alltså ränteläget på dessa för oss mycket betydelsefulla marknader som ledde till att vi erhöll ett valutautflöde kring årsskiftet. Man måste ha klart för sig att vi kan ha ett kapitalutflöde som inte har ett dugg att göra med finanschefernas dispositioner i annat avseende än att de låter exportinkomster stanna kvar i länder där räntevillkoren har förbättrats. Vi har en omslutning i utrikeshandeln på 450 miljarder kronor när vi lägger ihop import och export. Det behövs följaktligen inga stora förändringar i ränterelationerna för att några miljarder skall rinna ut. Därför vill jag mycket bestämt hävda att den höjning av de långa räntorna som Riksbanken genomförde i januari definitivt inte kan ses som effekten av någon misstro gentemot den svenska valutan.

Jag är inte riktigt säker på vad Rolf Englund vill komma åt. Det är möjligt att vårt likviditetsmått är alltför begränsat för att uppfylla kraven i en mer avancerad monetaristisk analys. Nu har vi emellertid inte försökt utföra någon monetaristisk analys utan det mått på penningmängden vi har är inlåning i banksystemet. Jag kan hålla med Rolf Englund att om man har för avsikt att bygga upp en modell där penningmängdens utveckling spelar en viktig roll så bör man ha en mer sofistikerad definition för penningmängden. Däremot håller jag inte med honom om att det är så enkelt som att bunta ihop alla slag av fordringar urskillningslöst. I länder som idag försöker bedriva monetaristisk politik är det stora problemet just att man inte har kunnat finna någon definition på penningmängden som visat sig hållbar. Man har dessutom ofta svårt att se någon samhällsekonomisk innebörd i de definitioner som man väljer att hålla fast vid. Men, som sagt, hade vi velat driva hem en monetaristisk tes så hade vi behövt en mer sofistikerad definition än bara inlåning i banksystemet.

För Curt Nicolin vill jag påpeka att jag inte raljerade med arbetslösheten i Västeuropa. Jag uttalade mig överhuvudtaget inte om arbetslösheten i Sverige och gjorde hel-

ler ingen jämförelse mellan arbetslösheten i Västeuropa och i Sverige. Vad jag ville förklara för professor Thygesen var varför vi lägger ned så mycket pengar på arbetsmarknadspolitik. För att bemöta Nicolins kritik så väljer jag Storbritannien som har 14 procents arbetslöshet som exempel. De har ytterligare 5 procent av arbetskraften sysselsatt i beredskapsarbeten och s. k. arbetsmarknadsutbildning. Sammantaget blir arbetslösheten definierad på detta sätt 19 procent. Räknar vi likadant för Sveriges del skall vi till arbetslöshetssiffrorna lägga ytterligare 4 procent av arbetskraften. Då tar vi med även förtidspensionärer vilka inte ingår i de engelska siffrorna. Resultatet blir 7 procent vilket väl ändå säger något om skillnaden i arbetslöshet. Även när vi tar ett land som Västtyskland där arbetslösheten nu är 11 procent och lägger till deras arbetsmarknadspolitik så blir skillnaden också stor. Våra mått på arbetslöshet avser inte att dölja att den är för hög även i Sverige och att den långsiktiga utvecklingen vad avser sysselsättning förvisso bjuder på en rad problem. Vi har inte något enkelt recept på hur vi skall uppnå full sysselsättning i Sverige. Vi vet bara att utan en hög tillväxt i industriproduktionen och en kraftig ökning av produktiviteten så har vi små möjligheter att nå full sysselsättning. Detta är delvis i polemik mot de som hävdar att industrin inte skapar någon sysselsättning och att vi istället borde satsa på offentliga tjänster. Regeringen delar inte den uppfattningen.

Vad gäller skattemyndigheterna och deras uppfattning om värdet av fri bostad så vill jag upplysa om att enligt de avtal som gäller för 1985 kommer kallhyran att stiga med 2 procent i genomsnitt — jämfört med hyresgenomsnittet för 1984.

Slutligen skulle jag vilja omformulera Nicolins omdöme om min tro på lönsamheten. Han sade att jag inte tror på värdet av en tillräckligt hög lönsamhet. Möjligen är det så att jag inte tror tillräckligt på värdet av en hög lönsamhet. Kan det vara så?

Hans Tson Söderström

Av de fyra frågor jag ställde till finansministern fick jag såvitt jag kunde uppfatta bara svar på två. Istället fick jag ett par frågor tillbaka. De frågor jag fick svar på gällde utlandsupplåningen — där blev det klara besked — det blir ingen mer ackommoderande offentlig utlandsupplåning. Det låter mycket bra. Det andra svaret gällde valutaregleringen, där fick vi mer svävande besked. Finansministern sade att ingen skulle vara gladare än han om Valutakommittén pekade ut en väg längs vilken valutaregleringen kunde avvecklas. Det kan ju låta lovande, men jag tror att alla här närvarande inser att sannolikheten att Valutakommittén skall peka ut en sådan väg är i det närmaste mikroskopisk. Det behövs nog ett Alexanderhugg av finansministern själv på den punkten.

Min första fråga till finansministern var: Hur skall växelkurspolitiken hanteras i framtiden? Jag tycker att finansministern har svävat på målet. Om man vill uppnå ett visst inflationsmål så kan man schematiskt sett välja mellan två olika sätt att göra detta. Antingen att ha en fast växelkursnorm som grund för att nå fram till inflationsmålet. Då accepterar vi passivt inflationstakten i de länder som vi har fast växelkurs emot, och det är tillräckligt att se till att utvecklingen av den inhemska penningmängden över litet längre perioder är konsistent med penningmängdsutvecklingen i dessa länder. Penningmängden blir inget eget mål. Desto mer viktigt blir det att stå fast vid växelkursnormen att inte göra avsteg vare sig uppåt eller nedåt i förhållande till den norm man har ställt upp.

Om man inte har en växelkursnorm, då måste man ha någon annan norm för att styra inflationstakten och då kan det bli aktuellt att ha en penningmängdsnorm. Då är man inne på det som Niels Thygessen talade om: en mera ambitiös inflationspolitik där man styr inflationen via penningmängden och har rörlig växelkurs, eventuellt en kontinuerlig appreciering av den egna valutan i förhållande till omvärlden.

Man måste välja mellan de här två typerna av normer om man skall styra förväntningsbildningen i samhället genom den politik man bedriver. I SNS Konjukturråd tyckte vi att det var lätt att välja på den här punkten. Vi har skisserat ett prisstabiliseringsprogram i tre faser. Vi menar att det i dagens läge är alldeles för tidigt att tala om en mer ambitiös inflationsnorm än vad som gäller i omvärlden. I en första fas måste vi koncentrera oss på att få ned den svenska inflationstakten till den nivå som gäller i korgvalutorna. I en andra fas måste vi visa att vi över en hel konjunkturcykel faktiskt kan konsolidera inte bara den inhemska inflationsutvecklingen utan också kostnadsutvecklingen på arbetsmarknaden på en nivå som är förenlig med fast växelkurs. Först därefter — i en tredje framtida fas, fem, sex år framöver — då kan man börja överväga en mer ambitiös inflationsnorm. Det är på den här punkten som jag har begärt besked

av finansministern; att sätta ned foten när det gäller valet mellan de här två metoderna att styra inflationstakten. Om det nu är en växelkursnorm som skall gälla, då är det också nödvändigt att kategoriskt avvisa varje tanke på uppskrivning av den svenska kronan, i samband med avtalsförhandlingar eller eljest, hur vällovligt syftet än må vara.

Den andra frågan jag fick av finansministern gällde vilka slutsatser man borde dra av att vi under 1985 sannolikt kommer att hålla oss inom 5 procentsramen för kostnadsutvecklingen. Vi har inte sett det ännu, men låt oss utgå från att det blir som finansministern säger. Mitt svar är att ett år kan vi kanske klara kostnadsutvecklingen genom att bjuda på kaffe med kakor på Rosenbad, men i längden måste det till någon annan typ av mera handfast politik för att styra kostnadsutvecklingen.

Det som är märkligt i debatten om kostnadsutvecklingen är att det från regeringen och från andra parter oftast framförs som en fråga enbart om återhållsamhet från löntagarorganisationernas sida. Regeringen har dock nyligen observerat att det kanske borde finnas en arbetsgivarsida i avtalsförhandlingarna och kommit med ett antal glada tillrop att nu får de ta sig i kragen och visa motståndskraft. Men man måste ju fråga sig *varför* arbetsgivarsidan har blivit så försvagad under de senaste tio åren när det gäller att stå emot höga lönekrav. Det är flera faktorer som Konjunkturrådet pekar på här, men den viktigaste anser vi är den ekonomiska politikens roll. Om vi tar som enda exempel storkonflikten 1980, då SAF bestämde sig för att "sätta klackarna i marken" och säga nej till vidare kostnadsökningar. Vad hände då? Jo, efter en lång och för båda parter mycket dyrbar konflikt, vädjade regeringen till arbetsgivarsidan att gå med på kostnadsökningar som var alldeles för höga för att vi skulle klara den samhällsekonomiska balansen. Sedan kom devalveringarna 1981 och 1982 och skapade den bästa vinstutveckling som vi har haft sedan början på 50-talet. Vad skall arbetsgivarsidan dra för slutsatser av detta? Jo att man uppenbarligen inte alls borde ha satt klackarna i marken, utan man borde ha sagt "Varför nöjer ni er med 10 procent —' vi ger er 15". Då skulle nämligen devalveringarna ha framtvingats redan 1980 och vi skulle ha fått en utomordentlig vinstutveckling redan då. Det här leder fram till den fråga jag ställde inledningsvis och inte fick svar på. Nämligen, när kostnadsläget åter börjar försämras 1985—87, vilken ekonomisk politik avser finansministern bedriva då? Kan finansministern nu deklarera att det blir en icke-ackommodationspolitik där arbetsgivarsidan får ta konsekvenserna av de kostnadsökningar som de släpper igenom och att de på så sätt *tvingas* att ta sig i kragen. Och där löntagarorganisationerna också tvingas inse att det går inte att driva igenom hur höga kostnadsökningar som helst därför att arbetsgivarsidan är beredd att ta en konflikt för att stå emot den. Det vore bra att få svar på de här frågorna.

Johan Lybeck:

Kjell-Olof Feldt är som vanligt en mästare på att svara enbart på det som faller honom in. Jag försökte bemöta det genom att ge honom manus, men det hjälpte inte heller den här gången. Jag vill komma tillbaka till tre mycket korta frågor utan omsvärjningar.

För det första: Vad har konkret Finansdepartementet gjort för att förbättra marknadernas flexibilitet?

Fråga nummer två: Är Finansministern inte oroad av att kommunerna växte med 3 procent förra året och beräknas växa med minst en och en halv procent i år?

För det tredje: Är det inte ganska märkligt att 7 procents löneökning så sent som i oktober var Konjunkturinstitutets huvudalternativ? Nu är det förvisat till ett bialternativ som inte är tillräckligt utrett. Vore det inte skäl att göra det?

Sten Westerberg:

Jag tror inte att det gick riktigt fram att min avsikt var att offerera Kjell-Olof Feldt sympati gällande de problem som en finansminister står inför efter att ha staplat ytterligare en devalvering på de tidigare göra trovärdigt att det är den sista och inte den senaste devalveringen. Curt Nicolin uttryckte det så att man kan inte devalvera sig ut ur en kris om devalvering är den enda åtgärden. Min poäng är just att initialframgången gör att det naturligtvis inte blir den enda åtgärden, men det ligger i den svenska politiken att det är oerhört svårt att följa upp den med tillräckliga åtgärder.

Sedan när det gäller marknadsandelar så kanske det var någon som hade svårt att hänga med här i exercisen om råvaror osv. Jag vill då bara peka på att KI:s uppgifter givetvis avser export av bearbetade varor vilket man alltid diskuterar när man talar om marknadsandelari OECD-länderna, i Finansplanen så avser diagrammet bearbetade varor till 14 viktigare konkurrentländer. Det är en liten skillnad, men jag tror

inte att den påverkar situationen. Jag har inte använt begreppet falsarium — jag har bara sagt att det är illustrativt att jämföra de här båda diagrammen.

Kjell-Olof Feldts slutreplik:

Först skulle jag vilja svara på Lybecks fråga om vad Finansdepartementet har gjort för att förbättra marknadernas flexibilitet. Jag vill peka på fyra områden.

Det första är att vi har genomfört en skattereform med sänkta marginalskatter som leder till att uppskattningsvis 90 procent av skattebetalarna i år kommer att ha en marginalskatt på högst 50 procent.

Det andra är att vi låtit avreglera kreditmarknaden i stor utsträckning. Denna liberalisering inleddes sommaren 1982 när man började föra en i hög grad marknadsstyrd kreditpolitik, vilken har visat sig vara framgångsrik, dels genom att den dämpar likviditetsutvecklingen, dels genom att den leder till en mindre kostbar statsupplåning.

Det tredje området har jag nämnt tidigare; avvecklingen av subventioner till olika industribranscher och enskilda företag. Denna avveckling kommer sannolikt att innebära en förbättring av marknadens funktionssätt genom att det klargöres att ansvaret för att reda upp den ekonomiska situationen i det enskilda företaget inte kan överflyttas till staten i samma utsträckning som tidigare.

Det fjärde området jag vill nämna är arbetsmarknadspolitiken där vi huvudsakligen arbetar med två vägar att öka marknadens flexibilitet. Den ena är att styra över så mycket resurser som möjligt till utbildning vilket naturligtvis är en svår process då en stor del av den utbildning marknaden efterfrågar tar betydande tid att tillgodose. Den andra är den rörlighet som bygger på bättre fungerande arbetsförmedling. Dessutom har vi förstärkt stimulanserna till geografisk rörlighet på arbetsmarknaden.

Lybecks andra fråga gällde hur jag ser på kommunernas tillväxt, dvs om jag är bekymrad över att den blev så hög som 3 procent 1984 och beräknas bli 1,5 procent under 1985. Detta bekymrar mig emellertid inte. Tillväxten på 3 procent för 1984 var delvis skenbar då den var resultatet av överflyttning av vissa verksamheter från staten till kommunerna, vilket inte ändrar tillväxten av den offentliga sektorn totalt sett. En väsentlig del var också arbetsmarknadspolitiska åtgärder som under alla förhållanden hade behövt bokföras någonstans. Den förutspådda ökningen på 1,5 procent för 1985 ser jag heller inte som ett hot mot den ekonomiska stabiliteten då den inte kommer att frammana behov av stora kommunala skattehöjningar under 1986. Tvärtom börjar vi få in material som förutspår en kraftig förbättring av kommunernas ekonomi under 1986 vilket ju kan avkasta en och annan tanke i huvudet på en Finansminister ...

Frågan som rörde Konjunkturinstitutets 7-procentsalternativ överlämnar jag till KI. Vad jag förstår har man angivit att det handlar om en partiell analys baserad på de förutsättningar som görs i rapporten. Vi har inte haft någon anledning att göra alternativa studier i Finansplanen utan vår utgångspunkt är den utveckling vi har som målsättning och i övrigt redovisar vi konsekvenserna av denna utveckling.

Hans Tson Söderström ställde i sitt första anförande två frågor vilka jag faktiskt inte begrep var frågor.

Den första frågan tänker jag inte svara på. Det gällde vilken växelkurspolitik vi kommer att ha i framtiden. Jag kommer att fortsätta att sväva på målet och det har jag politiska skäl för. Skulle vi lämna besked om en ny växelkursregim någon gång så gör vi det naturligtvis den dag som den nya regimen skall börja tillämpas. Marknadens funktionssätt skulle ju bli synnerligen märkligt om man långt i förväg meddelade att man tänker byta växelkursregim.

Sedan håller jag med Tson Söderström om att vi måste ha begränsade ambitioner i den meningen att vi först och främst bör inrikta oss på att få ner inflationstakten till nivån i våra viktigaste konkurrentländer. Det är just vad vi sysslar med för närvarande. Huruvida vi framöver kommer kunna vara ännu mer ambitiösa får resultaten av den nuvarande politiken avgöra.

Däremot kan jag vad gäller revalveringar informera publiken om att jag redan har avvisat denna typ av åtgärd i samband med avtalsrörelsen. Det pågick under hösten en ganska livlig aktivitet från löntagarorganisationernas sida där man framförde önskemål om att regeringen skulle revalvera för att hjälpa avtalsrörelsen på traven — förväntningarna om inflation skulle därmed avta. Jag avvisade dessa krav då jag inte anser att vi befinner oss i ett läge vad gäller kostnads- och prisutveckling samt bytesbalans att en revalvering skulle vara försvarbar och bli trovärdig. Vi ämnar definitivt inte använda revalveringar som ett led i inflationsbekämpningen. Revalveringar skall uppstå som ett resultat av framgångsrik inflationsbekämpning, inget annat.

Den andra frågan gällde att försöka för-

utspå kommande katastrofer när kostnadsläget börjar försämras igen. Mer specifikt: lovar jag då att regeringen inte kommer föra så kallad ackommodationspolitik? Jag tror att vi har lärt oss att om kostnadsläget ånyo spårar ur så att vår konkurrenskraft försvagas och industrins utveckling försämras så tjänar det inte våra syften att genom en expansion av inhemsk efterfrågan — om det nu är definitionen på ackommodationspolitik — försöka skyla över de konsekvenser som drabbar sysselsättningen. Men vi tänker ändå inte låta den öppna arbetslösheten stiga kraftigt. Jag anser att i ett sådant läge får man, precis som nu, driva en aktiv arbetsmarknadspolitik. Det får lov att kosta pengar över statsbudgeten och löntagarna får ställa upp och genom höjda skatter betala det tillskott politiken kommer att kräva. Vad vi absolut vägrar är att låta enskilda individer genom arbetslöshet ta konsekvenserna av den löne- och inflationsutveckling som många har varit med om att skapa.